ი. სტალინი

ლენინიზმის საკითხები

მეთორმეტე გამოცემა

პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

სსაკ. კ. ა. (გ) ც. კ-თან არსებული მარქს-ენგელს-ლენინის
ინსტიტუტის საქართველოს ფილიალი

თბილისი

ი. სტალინი

ლენინიზმის საკითხები

თარგმანი
მეთერთმეტე რუსული გამოცემიდან

სახელმწიფო გამომცემლობა
პოლიტიკური ლიტერატურის სექტორი
1 9 5 1

სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტის შესახებ

მოხსენება საბჭოების სრულიად საკავშირო საგანგებო VIII ყრილობაზე 1936 წლის 25 ნოემბერს

ტრიბუნაზე ამხანაგ სტალინის გამოჩენას მთელი დარბაზი ხანგრძლივი, მჭუხარე ოვაციით ხვდება. მთელი დარბაზი ფეხზე დგება. ყოველი მხრიდან გაისმის ძახილი: «ვაშა ამხანაგ სტალინს!», «გაუმარჯოს ამხანაგ სტალინს!», «გაუმარჯოს დიდ სტალინს!», «დიდ გენიოსს ამხანაგ სტალინს ვაშა!», «ვივატ!», «როტ ფრონტ!», «ამხანაგ სტალინს დიდება!»

I

საკონსტიტუციო კომისიის შექმნა და მისი ამოცანები

ამხანაგებო!

საკონსტიტუციო კომისია, რომლის პროექტი განსახილველად წარედგინა ამ ყრილობას, როგორც ცნობილია, შექმნილი იყო სსრ კავშირის საბჭოების VII ყრილობის სპეციალური დადგენილებით. ეს დადგენილება მიღებულ იქნა 1935 წლის 6 თებერვალს. იქ ნათქვამია:

«1. შეტანილ იქნას სსრ კავშირის კონსტიტუციაში ცვლილებანი შემდეგი ძირითადი მართულებით:

ა) მოხდეს საარჩევნო სისტემის შემდგომი დემოკრატიზაცია იმ მხრივ, რომ არასაკმარისებით თანასწორი არჩევნები შეიცვალოს თანასწორით, მრავალსაფეხურიანი — პირდაპირით, აშკარა — ფარულით;

ბ) დაზუსტდეს კონსტიტუციის სოციალურ-ეკონომიური საფუძველი იმ მხრივ, რომ კონსტიტუცია შეესაბამებოდეს კლასობრივ ძალთა ახლანდელ თანაფარდობას სსრ კავშირში (ახალი სოციალისტური ინდუსტრიის შექმნა, კულაკობის განადგურება, საკოლმეურნეო წყობილების გამარჯვება, სოციალისტური საკუთრების, როგორც საბჭოთა საზოგადოების საფუძვლის, დამკვიდრება და ა. შ.).

2. წინადადება მიეცეს სსრ კავშირის ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს აირჩიოს საკონსტიტუციო კომისია, რომელსაც დაევალოს კონსტიტუციის შესწორებული ტექსტის შემუშავება პირველ პუნქტში აღნიშნულ საფუძვლებზე და მისი წარდგენა სსრ კავშირის ცაკის სესიაზე დასამტკიცებლად.

3. საბჭოთა ხელისუფლების ორგანოების უახლოესი მორიგი არჩევნები სსრ კავშირში ჩატარდეს ახალი საარჩევნო სისტემის საფუძველზე».

ეს იყო 1935 წლის 6 თებერვალს. ამ დადგენილების მიღებიდან ერთი დღის შემდეგ, ე. ი. 1935 წლის 7 თებერვალს, შეიკრიბა სსრ კავშირის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის პირველი სესია და, სსრ კავშირის საბჭოების VII ყრილობის დადგენილების შესასრულებლად, შექმნა საკონსტიტუციო კომისია 31 კაცის რაოდენობით. მან საკონსტიტუციო კომისიას დაავალა შეემუშავებინა სსრ კავშირის შესწორებული კონსტიტუციის პროექტი.

ასეთია ფორმალური საფუძვლები და სსრ კავშირის უმაღლესი ორგანოს დირექტივები, რომელთა ბაზაზე უნდა გაეშალა თავისი მუშაობა საკონსტიტუციო კომისიას.

ამრიგად, საკონსტიტუციო კომისიას უნდა შეეტანა ცვლილებანი ამჟამად მოქმედ კონსტიტუციაში, რომელიც მიღებულია 1924 წელს, და ამასთან გაეთვალისწინებინა ის ძვრანი სსრ კავშირის ცხოვრებაში სოციალიზმის მიმართულებით, რომელნიც განხორციელდნენ 1924 წლიდან დღევანდლამდე განვლილ პერიოდში.

II

ცვლილებანი სსრ კავშირის ცხოვრებაში 1924 წლიდან 1936 წლამდე განვლილ პერიოდში

როგორია ის ცვლილებანი სსრ კავშირის ცხოვრებაში, რომელნიც განხორციელდნენ 1924 წლიდან 1936 წლამდე განვლილ პერიოდში და რომელნიც უნდა აესახა საკონსტიტუციო კომისიას თავის კონსტიტუციის პროექტში?

რა არის ამ ცვლილებათა არსი?

რა გვქონდა ჩვენ 1924 წელს?

ეს იყო ნეპის პირველი პერიოდი, როცა საბჭოთა ხელისუფლებამ დაუშვა კაპიტალიზმის ერთგვარი გამოცოცხლება სოციალიზმის ყოველმხრივ განვითარებასთან ერთად, როცა ის ითვალისწინებდა, რომ მეურნეობის ორი სისტემის, კაპიტალისტურისა და სოციალისტურის, შეჯიბრების მსვლელობაში შეექმნა სოციალისტური სისტემის უპირატესობა კაპიტალისტური სისტემის წინაშე. ამოცანა ის იყო, რომ ამ შეჯიბრების მსვლელობაში განგვემტკიცებინა სო-

ციალიზმის პოზიციები, მიგვეღწია კაპიტალისტური ელემენტების ლიკვიდაციისათვის და დაგვემთავრებინა სოციალისტური სისტემის, როგორც სახალხო მეურნეობის ძირითადი სისტემის, გამარჯვება.

ჩვენი მრეწველობის, განსაკუთრებით მძიმე მრეწველობის მდგომარეობა მაშინ არასახარბიელო იყო. მართალია, ხდებოდა მისი თანდათანობითი აღდგენა, მაგრამ მას ჯერ კიდევ ვერ მიეღწია თავისი პროდუქციის ომამდელი დონისათვის. იგი ემყარებოდა ძველ ჩამორჩენილ და ღარიბ ტექნიკას. რა თქმა უნდა, იგი ვითარდებოდა სოციალიზმის მიმართულებით. ჩვენი მრეწველობის სოციალისტური სექტორის ხვედრითი წონა მაშინ დაახლოებით 80 პროცენტს შეადგენდა. მაგრამ კაპიტალიზმის სექტორს მაინც ჰქონდა მრეწველობის სულ მცირე 20 პროცენტი.

ჩვენი სოფლის მეურნეობის მდგომარეობა კიდევ უფრო არასახარბიელო იყო. მართალია, მემამულეთა კლასი უკვე ლიკვიდირებული იყო, მაგრამ სამაგიეროდ სასოფლო-სამეურნეო კაპიტალისტების კლასი, კულაკების კლასი, ჯერ კიდევ საკმაოდ მნიშვნელოვან ძალას წარმოადგენდა. მთლიანად სოფლის მეურნეობა მაშინ მოგვაგონებდა წვრილ ერთპიროვნულ გლეხურ მეურნეობათა თვალუწვდენ ოკეანეს მათი ჩამორჩენილი შუასაუკუნეობრივი ტექნიკით. ამ ოკეანეში ცალკეული წერტილებისა და პატარა კუნძულების სახით არსებობდნენ კოლმეურნეობანი და საბჭოთა მეურნეობანი, რომელთაც, კაცმა რომ თქვას, ჯერ კიდევ არ ჰქონდათ რამდენადმე სერიოზული მნიშვნელობა ჩვენს სახალხო მეურნეობაში. კოლმეურნეობანი და საბჭოთა მეურნეობანი სუსტნი იყვნენ, ხოლო კულაკი ჯერ კიდევ ძალას წარმოადგენდა. ჩვენ მაშინ ვლაპარაკობდით კულაკობის არა ლიკვიდაციაზე, არამედ მის შეზღუდვაზე.

იგივე უნდა ითქვას საქონელბრუნვაზე ჩვენს ქვეყანაში. სოციალისტური სექტორი საქონელბრუნვაში შეადგენდა რაღაც 50 — 60 პროცენტს — მეტს არა, ხოლო მთელი დანარჩენი არე ვაჭრებს, სპეკულანტებსა და სხვა კერძო მესაკუთრეებს ეჭირათ.

ასეთი იყო ჩვენი ეკონომიკის სურათი 1924 წელს.

რა გვაქვს ახლა, 1936 წელს?

თუ ჩვენ მაშინ გვქონდა ნეპის პირველი პერიოდი, ნეპის დასაწყისი, კაპიტალიზმის ერთგვარი გამოცოცხლების პერიოდი, ახლა გვაქვს ნეპის უკანასკნელი პერიოდი, ნეპის დასასრული, სახალხო მეურნეობის ყველა სფეროში კაპიტალიზმის სრული ლიკვიდაციის პერიოდი.

დავიწყოთ თუნდაც იმით, რომ ამ პერიოდში ჩვენი მრეწველობა გიგანტურ ძალად გაიზარდა. ახლა აღარ შეიძლება ვუწოდოთ მას სუსტი და ტექნიკურად ცუდად აღჭურვილი. პირიქით, ახლა იგი ემყარება ახალ, მდიდარ თანამედროვე ტექნიკას ძლიერ განვითარებული მძიმე ინდუსტრიით და კიდევ უფრო განვითარებული მანქანათმშენებლობით. უმთავრესი კი ის არის, რომ კაპიტალიზმი მთლად განდევნილია ჩვენი მრეწველობის სფეროდან, ხოლო წარმოების სოციალისტური ფორმა ახლა ჩვენი მრეწველობის დარგში უანუყოფლად გაბატონებული სისტემაა. წვრილმანად არ შეიძლება ჩაითვალოს ის ფაქტი, რომ ჩვენი ახლანდელი სოციალისტური ინდუსტრია პროდუქციის მოცულობის თვალსაზრისით შვიდჯერ და უფრო მეტად სჭარბობს ომამდელი დროის ინდუსტრიას.

სოფლის მეურნეობის დარგში ნაცვლად წვრილ ერთპიროვნულ გლეხურ მეურნეობათა ოკეანისა მათი სუსტი ტექნიკითა და კულაკის ძალა-გავლენით, ახლა ჩვენ გვაქვს მსოფლიოში ყველაზე მსხვილი მანქანიზებული, ახალი ტექნიკით შეიარაღებული წარმოება კოლმეურნეობებისა და საბჭოთა მეურნეობების ყოვლისმომცველი სისტემის სახით. ყველასათვის ცნობილია, რომ კულაკობა სოფლის მეურნეობაში ლიკვიდირებულია, ხოლო წვრილ ერთპიროვნულ გლეხურ მეურნეობათა სექტორს თავისი ჩამორჩენილი შუასაუკუნეობრივი ტექნიკით ახლა უმნიშვნელო ადგილი უჭირავს, ამასთან მისი ხვედრითი წონა სოფლის მეურნეობაში ნათესი ფართობების ოდენობის მხრივ შეადგენს სულ ბევრი 2 — 3 პროცენტს. არ შეიძლება არ აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ახლა კოლმეურნეობებს თავიანთ განკარგულებაში აქვთ 316 ათასი ტრაქტორი 5 მილიონ 700 ათასი ცხენის ძალის სიმძლავრისა, ხოლო საბჭოთა მეურნეობებთან ერთად აქვთ 400 ათასზე მეტი ტრაქტორი 7 მილიონ 580 ათასი ცხენის ძალის სიმძლავრისა.

რაც შეეხება საქონელბრუნვას ჩვენს ქვეყანაში, ვაჭრები და სპეკულანტები სრულიად განდევნილი არიან ამ დარგიდან. ახლა მთელი საქონელბრუნვა სახელმწიფოს, კოოპერაციისა და კოლმეურნეობების ხელშია. წარმოიშვა და განვითარდა ახალი, საბჭოთა ვაჭრობა, ვაჭრობა უსპეკულანტებოდ, ვაჭრობა უკაპიტალისტებოდ.

ამრიგად, სახალხო მეურნეობის ყველა სფეროში სოციალისტური სისტემის სრული გამარჯვება ახლა ფაქტია.

ხოლო რას ნიშნავს ეს?

ეს იმას ნიშნავს, რომ ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლოატაცია მოსპობილია, ლიკვიდირებულია, ხოლო წარმოების იარაღთა და სა-

შუალებათა სოციალისტური საკუთრება დამკვიდრებულია, როგორც ჩვენი საბჭოთა საზოგადოების ურყევი საფუძველი. **(ხანგრძლივი ტაში).**

სსრ კავშირის სახალხო მეურნეობის დარგში ყველა ამ ცვლილების შედეგად ჩვენ ახლა გვაქვს ახალი, სოციალისტური ეკონომიკა, რომელმაც არ იცის კრიზისები და უმუშევრობა, არ იცის სიღატაკე და გაჩანაგება და რომელიც აძლევს მოქალაქეებს შეძლებული და კულტურული ცხოვრების ყველა შესაძლებლობას.

ასეთია ძირითადად ის ცვლილებანი, რომლებიც მოხდა ჩვენი **ეკონომიკის** დარგში 1924 წლიდან 1936 წლამდე განვლილ პერიოდში.

სსრ კავშირის ეკონომიკის დარგში მომხდარ ამ ცვლილებათა შესაბამისად შეიცვალა ჩვენი საზოგადოების **კლასობრივი სტრუქტურაც.**

მემამულეთა კლასი, როგორც ცნობილია, უკვე ლიკვიდირებული იყო სამოქალაქო ომის ძლევამოსილად დამთავრების შედეგად. რაც შეეხება სხვა ექსპლოატატორულ კლასებს, მათ მემამულეთა კლასის ბედი გაიზიარეს. აღარ არის კაპიტალისტთა კლასი მრეწველობის დარგში. აღარ **არის კულაკების** კლასი სოფლის მეურნეობის დარგში. აღარ არიან ვაჭრები და სპეკულანტები საქონელბრუნვის დარგში. ამრიგად, ყველა ექსპლოატატორული კლასი ლიკვიდირებული აღმოჩნდა.

დარჩა მუშათა კლასი.

დარჩა გლეხთა კლასი.

დარჩა ინტელიგენცია.

მაგრამ შეცდომა იქნებოდა გვეფიქრა, თითქოს ამ სოციალურ ჯგუფებს ამ ხნის განმავლობაში არავითარი ცვლილება არ განეცადოთ, თითქოს ისინი ისეთივე დარჩენილიყვნენ, როგორიც **იყვნენ,** ვთქვათ, კაპიტალიზმის პერიოდში.

ავიღოთ, მაგალითად, სსრ კავშირის მუშათა კლასი. მას ძველი ჩვეულების მიხედვით ხშირად პროლეტარიატს უწოდებენ. მაგრამ რა არის პროლეტარიატი? პროლეტარიატი **არის** კლასი, რომელიც მოკლებულია წარმოების იარაღებსა და საშუალებებს მეურნეობის ისეთი სისტემის დროს, როცა წარმოების იარაღები და საშუალებანი კაპიტალისტებს ეკუთვნით და როცა **კაპიტალისტთა** კლასი ეწევა **პროლეტარიატის** ექსპლოატაციას. პროლეტარიატი **კაპიტალისტების** მიერ ექსპლოატირებული კლასია. მაგრამ ჩვენში კაპიტალისტთა კლასი, როგორც ცნობილია, უკვე ლიკვიდირებულია, წარმოების იარაღები და საშუალებანი ჩამოერთვა კაპიტალისტებს და გადაეცა სახელმწიფოს, რომლის ხელმძღვანელ ძალას მუშათა კლასი წარმო-

ადგენს. მაშასადამე, აღარ არის კაპიტალისტთა კლასი, რომელსაც შეეძლოს ექსპლოატაცია გაუწიოს მუშათა კლასს. მაშასადამე, ჩვენი მუშათა კლასი არა თუ მოკლებული არ არის წარმოების იარაღებსა და საშუალებებს, არამედ პირიქით, იგი მათ ფლობს მთელ ხალხთან ერთად. რაკი იგი მათ ფლობს, ხოლო კაპიტალისტთა კლასი ლიკვიდირებულია, — მუშათა კლასის ექსპლოატაციის ყოველგვარი შესაძლებლობა გამორიცხულია. შეიძლება თუ არა ამის შემდეგ ჩვენს მუშათა კლასს პროლეტარიატი ეწოდოს? ცხადია, არ შეიძლება. მარქსი ამბობდა: პროლეტარიატმა თავი რომ გაითავისუფლოს, ამისათვის მან უნდა გაანადგუროს კაპიტალისტთა კლასი, ჩამოართვას კაპიტალისტებს წარმოების იარაღები და საშუალებანი და მოსპოს წარმოების ის პირობები, რომლებიც პროლეტარიატს წარმოშობენ. შეიძლება თუ არა ითქვას, რომ სსრ კავშირის მუშათა კლასმა უკვე განახორციელა თავისი განთავისუფლების ეს პირობები? უთუოდ შეიძლება ითქვას და უნდა ითქვას. ხოლო რას ნიშნავს ეს? ეს ნიშნავს იმას, რომ სსრ კავშირის პროლეტარიატი გადაიქცა სრულიად ახალ კლასად, სსრ კავშირის მუშათა კლასად, რომელმაც მოსპო მეურნეობის კაპიტალისტური სისტემა, დაამკვიდრა წარმოების იარაღთა და საშუალებათა სოციალისტური საკუთრება და კომუნიზმის გზით წარმართავს საბჭოთა საზოგადოებას.

როგორც ხედავთ, სსრ კავშირის მუშათა კლასი სრულიად ახალი, ექსპლოატაციისაგან განთავისუფლებული მუშათა კლასია, რომლის მსგავსი კაცობრიობის ისტორიაში ჯერ არ ყოფილა.

გადავიდეთ გლეხობის საკითხზე. ჩვეულებრივ ამბობენ, რომ გლეხობა წვრილ მწარმოებელთა ისეთი კლასია, რომლის წევრები ატომიზებული, მთელ ქვეყანაში გაბნეული არიან. ცალ-ცალკე ცოდვილობენ თავიანთ წვრილ მეურნეობებში მათი ჩამორჩენილი ტექნიკით, კერძო საკუთრების მონები არიან და მათ დაუსჯელად უწევენ ექსპლოატაციას მემამულეები, კულაკები, ვაჭრები, სპეკულანტები, მევახშეები და სხვ.. მართლაც, გლეხობა კაპიტალისტურ ქვეყნებში, თუ მხედველობაში მივიღებთ მის ძირითად მასას, სწორედ ასეთი კლასია. შეიძლება თუ არა ითქვას, რომ ჩვენი თანამედროვე გლეხობა, საბჭოთა გლეხობა, თავისი მასით ამგვარ გლეხობას წააგავს? არა, ამის თქმა არ შეიძლება. ასეთი გლეხობა ჩვენში აღარ არის. ჩვენი საბჭოთა გლეხობა სრულიად ახალი გლეხობაა. ჩვენში აღარ არიან მემამულეები და კულაკები, ვაჭრები და მევახშეები, რომლებსაც შეეძლოთ ექსპლოატაცია გაუწიონ გლეხებს. მაშასადამე, ჩვენი გლეხობა ექსპლოატაციისაგან განთავისუფლებული გლეხობაა. შემდეგ, ჩვენი საბჭოთა გლეხობა თავისი უდიდესი უმრავლე-

სობით არის კოლმეურნე გლეხობა, ე. ი. ის თავის მუშაობასა და თავის დოვლათს ამყარებს არა ერთპიროვნულ შრომასა და ჩამორჩენილ ტექნიკაზე, არამედ კოლექტიურ შრომასა და თანამედროვე ტექნიკაზე. ბოლოს, ჩვენი გლეხობის მეურნეობას საფუძვლად უდევს არა კერძო საკუთრება, არამედ კოლექტიური საკუთრება, რომელიც კოლექტიური შრომის ბაზაზე აღმოცენდა.

როგორც ხედავთ, საბჭოთა გლეხობა სრულიად ახალი გლეხობაა, რომლის მსგავსი კაცობრიობის ისტორიაში ჯერ არ ყოფილა.

დასასრულ, გადავიდეთ ინტელიგენციის საკითხზე, ინჟინერ-ტექნიკურ მუშაკთა, კულტურული ფრონტის მუშაკთა, საერთოდ მოსამსახურეთა და სხვათა საკითხზე. განვლილ პერიოდში ინტელიგენციამაც დიდი ცვლილებები განიცადა. ეს ის ძველი დახავსებული ინტელიგენცია კი აღარ არის, რომელიც ცდილობდა კლასებს ზევით დამდგარიყო, ნამდვილად კი თავისი მასით მემამულეებსა და კაპიტალისტებს ემსახურებოდა. ჩვენი საბჭოთა ინტელიგენცია სრულიად ახალი ინტელიგენციაა, რომელიც მთელი ფესვებით დაკავშირებულია მუშათა კლასთან და გლეხობასთან. ჯერ-ერთი, შეიცვალა ინტელიგენციის შემადგენლობა. თავადაზნაურობისა და ბურჟუაზიის წრიდან გამოსულები ჩვენი საბჭოთა ინტელიგენციის მცირე პროცენტს შეადგენენ. საბჭოთა ინტელიგენციის 80 — 90 პროცენტი მუშათა კლასიდან, გლეხობიდან და მშრომელთა სხვა ფენებიდან არის გამოსული. ბოლოს, შეიცვალა ინტელიგენციის საქმიანობის თვით ხასიათიც. წინათ მას უნდა ემსახურნა მდიდარი კლასებისათვის, ვინაიდან მას სხვა გამოსავალი არა ჰქონდა. ახლა იგი ხალხს უნდა ემსახუროს, ვინაიდან ექსპლოატატორული კლასები აღარ არიან. და სწორედ ამიტომ იგი ახლა თანასწორუფლებიანი წევრია საბჭოთა საზოგადოებისა, სადაც იგი მუშებთან და გლეხებთან ერთად, მათთან ხელიხელჩაკიდებული, აშენებს ახალ უკლასო სოციალისტურ საზოგადოებას.

როგორც ხედავთ, ეს სავსებით ახალი, მშრომელი ინტელიგენციაა, რომლის მსგავსს დედამიწის ვერც ერთ ქვეყანაში ვერ ნახავთ.

ასეთია ის ცვლილებანი, რომლებიც განვლილი დროის მანძილზე მოხდა საბჭოთა საზოგადოების კლასობრივი სტრუქტურის დარგში.

რას მოწმობენ ეს ცვლილებანი?

ისინი მოწმობენ, ჯერ-ერთი, იმას, რომ საზღვარი მუშათა კლასსა და გლეხობას შორის, ისევე როგორც ამ კლასებსა და ინტელიგენციას შორის — ქრება, ხოლო ძველი კლასობრივი განკერძოებულობა ისპობა. ეს იმას ნიშნავს, რომ მანძილი ამ სოციალურ ჯგუფებს შორის სულ უფრო და უფრო მცირდება.

მეორეც, ისინი მოწმობენ იმას, რომ ეცემა, ქრება ეკონომიური წინააღმდეგობანი ამ სოციალურ ჯგუფებს შორის.

დასასრულ, ისინი მოწმობენ იმას, რომ მათ შორის პოლიტიკური წინააღმდეგობებიც ეცემა და ქრება.

ასეთია საქმის ვითარება სსრ კავშირის **კლასობრივი სტრუქტურის** დარგში მომხდარ ცვლილებათა მხრივ.

სსრ კავშირის საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მომხდარ ცვლილებათა სურათი სრული არ იქნებოდა, რამდენიმე სიტყვა რომ არ გვეთქვა კიდევ ერთ დარგში მომხდარ ცვლილებებზე. მე მხედველობაში მაქვს სსრ კავშირში **ეროვნული** ურთიერთობის სფერო. როგორც ცნობილია, საბჭოთა კავშირში დაახლოებით 60 ერი, ეროვნული ჯგუფი და ეროვნება შედის. საბჭოთა სახელმწიფო მრავალეროვანი სახელმწიფოა. გასაგებია, რომ სსრ კავშირის ხალხთა ურთიერთობის საკითხს არ შეიძლება პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა არ ჰქონდეს ჩვენთვის.

საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირი, როგორც ცნობილია, შეიქმნა 1922 წელს სსრ კავშირის საბჭოების პირველ ყრილობაზე. იგი შეიქმნა სსრ კავშირის ხალხთა თანასწორობისა და ნებაყოფლობის **საფუძვლებზე**. ამჟამად მოქმედი კონსტიტუცია, რომელიც მიღებულია 1924 წელს, სსრ კავშირის პირველი კონსტიტუციაა. ეს იყო პერიოდი, როცა ხალხთა ურთიერთობა ჯერ კიდევ არ იყო სათანადოდ მოგვარებული, როცა ჯერ კიდევ არ იყო გამქრალი ველიკორუსებისადმი უნდობლობის ნაშთები, როცა ცენტრიდანული ძალები ჯერ კიდევ მოქმედებდნენ. საჭირო იყო ამ პირობებში მოგვეგვარებინა ხალხთა ძმური თანამშრომლობა ეკონომიური, პოლიტიკური და სამხედრო ურთიერთდახმარების ბაზაზე, გაგვეერთიანებინა ისინი ერთ საკავშირო მრავალეროვან სახელმწიფოდ. საბჭოთა ხელისუფლებას არ შეიძლებოდა არ დაენახა ამ საქმის სიძნელენი. მის თვალწინ იყო ბურჟუაზიულ ქვეყნებში მრავალეროვან სახელმწიფოთა შექმნის მარცხით დამთავრებული ცდები. მის თვალწინ იყო მარცხით დამთავრებული ცდა ძველი ავსტრია-უნგრეთისა. და მან მაინც მიმართა მრავალეროვანი სახელმწიფოს შექმნის ცდას, ვინაიდან იცოდა, რომ სოციალიზმის ბაზაზე წარმოშობილმა მრავალეროვანმა სახელმწიფომ ყველა და ყოველგვარ განსაცდელს უნდა გაუძლოს.

მას შემდეგ 14 წელმა განვლო. ეს საკმაო პერიოდი იყო ცდის შესამოწმებლად. და რა მივიღეთ? განვლილმა პერიოდმა უეჭველად დაგვანახა, რომ სოციალიზმის ბაზაზე წარმოშობილი მრავალეროვანი სახელმწიფოს შექმნის ცდა სრული წარმატებით დამთავრდა.

ეს არის ლენინური ეროვნული პოლიტიკის უეჭველი გამარჯვება. **(ხანგრძლივი ტაში).**

რით აიხსნება ეს გამარჯვება?

იმ გარემოებამ, რომ არ არსებობენ ექსპლოატატორული კლასები, რომლებიც ერებს შორის ჩხუბის ძირითადი ორგანიზატორები არიან; რომ არ არსებობს ექსპლოატაცია, რომელიც ურთიერთუნდობლობას ნერგავს და ნაციონალისტურ ვნებებს აღვივებს; რომ ძალაუფლების სათავეში დგას მუშათა კლასი, რომელიც ყოველგვარი დამონების მტერია და ინტერნაციონალიზმის იდეების ერთგული მატარებელია; რომ ფაქტიურად განხორციელებულია ხალხთა ურთიერთდახმარება სამეურნეო და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა დარგში; ბოლოს, იმან, რომ აყვავდა სსრ კავშირის ხალხთა ეროვნული კულტურა, ფორმით ნაციონალური და შინაარსით სოციალისტური, — ყველა ამ და მათმა მსგავსმა ფაქტორებმა მიგვიყვანა იქამდე, რომ ძირფესვიანად შეიცვალა სსრ კავშირის ხალხთა სახე, გაქრა მათში ურთიერთუნდობლობის გრძნობა, მათ განუვითარდათ ურთიერთმეგობრობის გრძნობა და, ამრიგად, მოგვარდა ხალხთა ნამდვილი ძმური თანამშრომლობა ერთიანი საკავშირო სახელმწიფოს სისტემაში.

ამის შედეგად ახლა ჩვენ გვაქვს სავსებით ჩამოყალიბებული მრავალეროვანი სოციალისტური სახელმწიფო, რომელმაც ყოველგვარ განსაცდელს გაუძლო და რომლის სიმტკიცეც შეშურდებოდა რომელიც გნებავთ ეროვნულ სახელმწიფოს ქვეყნიერების რომელიც გნებავთ ნაწილში. **(მჭუხარე ტაში).**

ასეთია ის ცვლილებანი, რომლებიც განვლილი პერიოდის მანძილზე მოხდა სსრ კავშირში **ეროვნული ურთიერთობის** დარგში.

ასეთია სსრ კავშირის სამეურნეო და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების იმ ცვლილებათა საერთო შედეგი, რომლებიც მოხდა 1924 წლიდან 1936 წლამდე განვლილ პერიოდში.

III

კონსტიტუციის პროექტის ძირითადი თავისებურებანი

როგორ აისახა სსრ კავშირის ცხოვრებაში მომხდარი ყველა ეს ცვლილება ახალი კონსტიტუციის პროექტში?

სხვანაირად რომ ვთქვათ: როგორია კონსტიტუციის იმ პროექტის ძირითადი თავისებურებანი, რომელიც ამ ყრილობის განსახილველად არის წარმოდგენილი?

საკონსტიტუციო კომისიას დავალებული ჰქონდა შეეტანა ცვლილებანი 1924 წლის კონსტიტუციის ტექსტში. საკონსტიტუციო კომისიის მუშაობის შედეგად მივიღეთ კონსტიტუციის ახალი ტექსტი, სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი. ახალი კონსტიტუციის პროექტის შედგენისას საკონსტიტუციო კომისია იმას ეყრდნობოდა, რომ კონსტიტუცია არ უნდა ავრიოთ პროგრამაში. ეს იმას ნიშნავს, რომ პროგრამასა და კონსტიტუციას შორის არსებითი განსხვავებაა. მაშინ როცა პროგრამაში ლაპარაკია იმაზე, რაც ჯერ კიდევ არ არის და რაც ჯერ კიდევ მომავალში უნდა იქნას მიღწეული და მოპოვებული, კონსტიტუციაში, პირიქით, ლაპარაკი უნდა იყოს იმაზე, რაც უკვე არის, რაც უკვე მიღწეული და მოპოვებულია ახლა, აწმყოში. პროგრამა უმთავრესად ეხება მომავალს, კონსტიტუცია — აწმყოს.

ორი მაგალითი ილუსტრაციისათვის.

ჩვენმა საბჭოთა საზოგადოებამ მიაღწია იმას, რომ ძირითადად უკვე განახორციელა სოციალიზმი, შექმნა სოციალისტური წყობილება, ე. ი. განახორციელა ის, რასაც მარქსისტები სხვანაირად კომუნიზმის პირველ ანუ დაბალ ფაზას უწოდებენ. მაშასადამე, ჩვენში ძირითადად უკვე განხორციელებულია კომუნიზმის პირველი ფაზა, სოციალიზმი. **(ხანგრძლივი ტაში).** კომუნიზმის ამ ფაზის ძირითად პრინციპს, როგორც ცნობილია, წარმოადგენს ფორმულა: «თვითეულისაგან — მისი უნარის მიხედვით, თვითეულს — მისი შრომის მიხედვით». უნდა ასახოს თუ არა ჩვენმა კონსტიტუციამ ეს ფაქტი, სოციალიზმის მოპოვების ფაქტი? უნდა დაემყაროს თუ არა იგი ამ მონაპოვარს? უთუოდ უნდა დაემყაროს. უნდა დაემყაროს, ვინაიდან სსრ კავშირისათვის სოციალიზმი ის არის, რაც უკვე მიღწეული და მოპოვებულია.

მაგრამ საბჭოთა საზოგადოებას ჯერ კიდევ არ მიუღწევია კომუნიზმის უმაღლესი ფაზის განხორციელებისათვის, სადაც გაბატონებული პრინციპი იქნება ფორმულა: «თვითეულისაგან — მისი უნარის მიხედვით, თვითეულს — მის მოთხოვნილებათა მიხედვით», თუმცა კი ეს საზოგადოება მიზნად ისახავს მიაღწიოს მომავალში კომუნიზმის უმაღლესი ფაზის განხორციელებას. შეუძლია თუ არა ჩვენს კონსტიტუციას დაემყაროს კომუნიზმის უმაღლეს ფაზას, რომელიც ჯერ კიდევ არ არის და რომელიც ჯერ კიდევ მოპოვებულ უნდა იქნას? არა, არ შეუძლია, ვინაიდან სსრ კავშირისათვის კომუნიზმის უმაღლესი ფაზა ის არის, რაც ჯერ კიდევ არ განხორციელებულა და რაც მომავალში უნდა განხორციელდეს. არ შეუ-

ძლია, თუ არ სურს გადაიქცეს პროგრამად ან დეკლარაციად მომავალ მონაპოვართა შესახებ.

ასეთია ჩვენი კონსტიტუციის ფარგლები მოცემულ ისტორიულ მომენტში.

ამრიგად, ახალი კონსტიტუციის პროექტი წარმოადგენს განვლილი გზის შედეგს, უკვე მიღწეულ მონაპოვართა შედეგს. მაშასადამე, იგი წარმოადგენს იმის რეგისტრაციასა და საკანონმდებლო განმტკიცებას, რაც საქმით უკვე მიღწეული და მოპოვებულია. **(მჭეხარე ტაში).**

ეს არის სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის პირველი თავისებურება.

შემდეგ. ბურჟუაზიული ქვეყნების კონსტიტუციები ჩვეულებრივ ემყარებიან კაპიტალისტური წყობილების ურყევობის რწმენას. ამ კონსტიტუციების მთავარ საფუძველს შეადგენენ კაპიტალიზმის პრინციპები, მისი ძირითადი საყრდენები: მიწის, ტყეების, ფაბრიკების, ქარხნებისა და სხვა საწარმოო იარაღებისა და საშუალებების კერძო საკუთრება; ადამიანის მიერ ადამიანის ექსპლოატაცია და ექსპლოატატორთა და ექსპლოატირებულთა არსებობა; მშრომელი უმრავლესობის არაუზრუნველყოფილობა საზოგადოების ერთ პოლუსზე და არამშრომელი, მაგრამ უზრუნველყოფილი უმცირესობის ფუფუნება მეორე პოლუსზე; და სხვ. და ა. შ.. ისინი ეყრდნობიან კაპიტალიზმის ამ და მათ მსგავს საყრდენებს. ისინი მათ ასახავენ, ისინი მათ განამტკიცებენ საკანონმდებლო წესით.

მათგან განსხვავებით, სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი ემყარება კაპიტალისტური წყობილების ლიკვიდაციის ფაქტს, სსრ კავშირში სოციალისტური წყობილების გამარჯვების ფაქტს. სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის მთავარ საფუძველს შეადგენენ სოციალიზმის პრინციპები, მისი ძირითადი საყრდენები, რომლებიც უკვე მოპოვებული და განხორციელებულია: მიწის, ტყეების, ფაბრიკების, ქარხნებისა და სხვა საწარმოო იარაღებისა და საშუალებების სოციალისტური საკუთრება; ექსპლოატაციისა და ექსპლოატატორული კლასების ლიკვიდაცია; უმრავლესობის სიღატაკისა და უმცირესობის ფუფუნების ლიკვიდაცია; უმუშევრობის ლიკვიდაცია; შრომა, როგორც თვითეული შრომისუნარიანი მოქალაქის მოვალეობა და ღირსების საქმე ფორმულით: «ვინც არ მუშაობს, ის არც ჭამს»; შრომის უფლება, ე. ი. თვითეული მოქალაქის უფლება — მიიღოს გარანტირებული სამუშაო; დასვენების უფლება; განათლების უფლება; და სხვ. და ა. შ.. ახალი კონსტიტუციის პროექტი ეყრდნობა სოციალიზმის ამ და მათ მსგავს

საყრდენებს. იგი მათ ასახავს, იგი მათ განამტკიცებს საკანონმდებლო წესით.

ასეთია ახალი კონსტიტუციის პროექტის მეორე თავისებურება.

შემდეგ. ბურჟუაზიული კონსტიტუციები მდუმარედ ემყარებიან იმ წანამძღვარს, რომ საზოგადოება შესდგება ანტაგონისტური კლასებისაგან, იმ კლასებისაგან, რომლებიც სიმდიდრესა ფლობენ, და იმ კლასებისაგან, რომლებიც მას არ ფლობენ, რომ რომელი პარტიაც უნდა ჩაუდგეს ხელისუფლებას სათავეში, საზოგადოების სახელმწიფოებრივი ხელმძღვანელობა (დიქტატურა) უნდა ეკუთვნოდეს ბურჟუაზიას, რომ კონსტიტუცია საჭიროა იმისათვის, რომ განმტკიცდეს შეძლებული კლასებისათვის სასურველი და ხელსაყრელი საზოგადოებრივი წესწყობილება.

ბურჟუაზიული კონსტიტუციებისაგან განსხვავებით, სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი ემყარება იმას, რომ საზოგადოებაში აღარ არიან ანტაგონისტური კლასები, რომ საზოგადოება შესდგება ერთმანეთისადმი მეგობრული ორი კლასისაგან, მუშებისა და გლეხებისაგან, რომ ხელისუფლების სათავეში დგანან სწორედ ეს მშრომელი კლასები, რომ საზოგადოების სახელმწიფოებრივი ხელმძღვანელობა (დიქტატურა) ეკუთვნის მუშათა კლასს, როგორც საზოგადოების მოწინავე კლასს, რომ კონსტიტუცია საჭიროა იმისათვის, რომ განმტკიცდეს მშრომელთათვის სასურველი და ხელსაყრელი საზოგადოებრივი წესწყობილება.

ასეთია ახალი კონსტიტუციის პროექტის მესამე თავისებურება.

შემდეგ. ბურჟუაზიული კონსტიტუციები მდუმარედ ემყარებიან იმ წანამძღვარს, რომ ერები და რასები არ შეიძლება თანასწორუფლებიანი იყვნენ, რომ არიან სრულუფლებიანი ერები და არიან არასრულუფლებიანი ერები, რომ გარდა ამისა არსებობს ერების ან რასების მესამე კატეგორიაც, მაგალითად, კოლონიებში, რომლებსაც კიდევ უფრო ნაკლები უფლებები აქვთ, ვიდრე არასრულუფლებიან ერებს. ეს იმას ნიშნავს, რომ ყველა ეს კონსტიტუციები ძირითადად ნაციონალისტური, ე. ი. გაბატონებულ ერთა კონსტიტუციებია.

ამ კონსტიტუციებისაგან განსხვავებით, სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი, პირიქით, უაღრესად ინტერნაციონალურია. იგი ემყარება იმას, რომ ყველა ერი და რასა თანასწორუფლებიანია. იგი ემყარება იმას, რომ განსხვავება კანის ფერისა ან ენისა, კულტურული დონისა ან სახელმწიფო განვითარების დონისა, ისევე როგორც სხვა რომელიმე განსხვავება ერებსა და რასებს შორის — არ შეიძლება გახდეს იმის საფუძველი, რომ გავამართლოთ

ეროვნული არათანასწორუფლებიანობა. იგი ემყარება იმას, რომ ყველა ერი და რასა, მათი წარსული და ახლანდელი მდგომარეობის მიუხედავად, მათი ძალის ან სისუსტის მიუხედავად, — უნდა სარგებლობდეს თანაბარი უფლებებით საზოგადოების სამეურნეო, საზოგადოებრივი, სახელმწიფოებრივი და კულტურული ცხოვრების ყველა სფეროში.

ასეთია ახალი კონსტიტუციის პროექტის მეოთხე თავისებურება.

ახალი კონსტიტუციის პროექტის მეხუთე თავისებურებაა მისი თანმიმდევრული და ბოლომდე დაცული დემოკრატიზმი. დემოკრატიზმის თვალსაზრისით ბურჟუაზიული კონსტიტუციები შეიძლება დავყოთ ორ ჯგუფად: კონსტიტუციათა ერთი ჯგუფი პირდაპირ უარყოფს ან ფაქტიურად აქარწყლებს მოქალაქეთა უფლებების თანასწორობას და დემოკრატიულ თავისუფლებებს. კონსტიტუციათა მეორე ჯგუფი ხალისით ეთანხმება დემოკრატიულ საწყისებს და საქვეყნოდაც კი გაჰკივის მათ შესახებ, მაგრამ ამასთან ისეთ შენიშვნებსა და შეზღუდვებს აკეთებს, რომ დემოკრატიული უფლებანი და თავისუფლებანი სრულიად მახინჯდებიან. ისინი ლაპარაკობენ ყველა მოქალაქისათვის თანასწორ საარჩევნო უფლებებზე, მაგრამ იქვე ზღუდავენ მათ ბინადრობით, განათლების ცენზით და ქონებრივი ცენზითაც კი. ისინი ლაპარაკობენ მოქალაქეთა თანასწორ უფლებებზე, მაგრამ იქვე აკეთებენ შენიშვნას, რომ ეს არ შეეხება ქალებს, ან შეეხება მათ ნაწილობრივ. და სხვ. და ა. შ.

სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის თავისებურება ის არის, რომ იგი თავისუფალია ასეთი შენიშვნებისა და შეზღუდვებისაგან. მისთვის არ არსებობენ აქტიური ან პასიური მოქალაქენი, მისთვის ყველა მოქალაქე აქტიურია. იგი არა ცნობს მამაკაცთა და დედაკაცთა, «ბინადართა» და «არაბინადართა», შეძლებულთა და უქონელთა, განათლებულთა და გაუნათლებელთა უფლებების განსხვავებას. მისთვის ყველა მოქალაქე თანასწორია თავისი უფლებების მხრივ. არა ქონებრივი მდგომარეობა, არა ეროვნული წარმოშობა, არა სქესი, არა სამსახურებრივი მდგომარეობა, არამედ თვითეული მოქალაქის პირადი ნიჭი და პირადი შრომა განსაზღვრავს მის მდგომარეობას საზოგადოებაში.

დასასრულ, ახალი კონსტიტუციის პროექტის კიდევ ერთი თავისებურება. ბურჟუაზიული კონსტიტუციები ჩვეულებრივ სჯერდებიან მოქალაქეთა ფორმალური უფლებების ფიქსირებას და არ ზრუნავენ ამ უფლებათა განხორციელების პირობებისათვის, მათი განხორციელების შესაძლებლობისათვის, მათი განხორციელების საშუალებებისათვის. ლაპარაკობენ მოქალაქეთა თანასწორობაზე,

მაგრამ ავიწყდებათ, რომ არ შეიძლება ნამდვილი თანასწოროპა ძეპატრონესა და მუშას შორის, მემამულესა და გლეხს შორის, თუ პირველთ აქვთ სიმდიდრე და პოლიტიკური წონა საზოგადოებაში, ხოლო მეორენი მოკლებული არიან ერთსაც და მეორესაც, თუ პირველნი ექსპლოატატორები, მეორენი კი ექსპლოატირებულნი არიან. ან კიდევ: ლაპარაკობენ სიტყვის, კრებებისა და ბეჭდვითი სიტყვის თავისუფლებაზე, მაგრამ ივიწყებენ, რომ ყველა ეს თავისუფლება შეიძლება მუშათა კლასისათვის ლიტონ სიტყვად იქცეს, თუ იგი მოკლებულია შესაძლებლობას თავის განკარგულებაში ჰქონდეს შესაფერი შენობები კრებებისათვის, კარგი სტამბები, საბეჭდი ქაღალდის საკმაო რაოდენობა და ა. შ.

ახალი კონსტიტუციის პროექტის თავისებურება ის არის, რომ იგი არ სჯერდება მოქალაქეთა ფორმალური უფლებების ფიქსირებას, არამედ ხმძიმის ცენტრი გადააქვს ამ უფლებების გარანტიათა საკითხზე, ამ უფლებების განხორციელების საშუალებათა საკითხზე. იგი უბრალოდ კი არ აცხადებს მოქალაქეთა უფლებების თანასწორობას, არამედ კიდევაც უზრუნველყოფს მას ექსპლოატაციის რეჟიმის ლიკვიდაციის ფაქტის, ყოველგვარი ექსპლოატაციისაგან მოქალაქეთა განთავისუფლების ფაქტის საკანონმდებლო განმტკიცებით. იგი უბრალოდ კი არ აცხადებს შრომის უფლებას, არამედ კიდევაც უზრუნველყოფს მას საბჭოთა საზოგადოებაში კრიზისების არარსებობის ფაქტის, უმუშევრობის მოსპობის ფაქტის საკანონმდებლო განმტკიცებით. იგი უბრალოდ კი არ აცხადებს დემოკრატიულ თავისუფლებებს, არამედ საკანონმდებლო წესით კიდევაც უზრუნველყოფს მათ გარკვეული მატერიალური საშუალებებით. ამიტომ გასაგებია, რომ ახალი კონსტიტუციის პროექტის დემოკრატიზმი არის არა «ჩვეულებრივი» და «საყოველთაოდ აღიარებული» დემოკრატიზმი საერთოდ, არამედ **სოციალისტური** დემოკრატიზმი.

ასეთია სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის ძირითადი თავისებურებანი.

ასეთია სსრ კავშირის სამეურნეო და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ცხოვრების იმ ძვრათა და ცვლილებათა ასახვა ახალი კონსტიტუციის პროექტში, რომლებიც განხორციელდნენ 1924 წლიდან 1936 წლამდე განვლილ პერიოდში.

IV

კონსტიტუციის პროექტის ბურჟუაზიული კრიტიკა

რამდენიმე სიტყვა კონსტიტუციის პროექტის ბურჟუაზიული კრიტიკის შესახებ.

ის საკითხი, თუ როგორ უყურებს კონსტიტუციის პროექტს უცხოეთის ბურჟუაზიული პრესა, უდავოდ წარმოადგენს ერთგვარ ინტერესს. რამდენადაც უცხოეთის პრესა ასახავს ბურჟუაზიულ ქვეყნების მოსახლეობის სხვადასხვა ფენების საზოგადოებრივ აზრს, ჩვენ არ შეგვიძლია გვერდი ავუაროთ იმ კრიტიკას, რომელიც ამ პრესამ კონსტიტუციის პროექტის წინააღმდეგ გააჩაღა.

კონსტიტუციის პროექტზე უცხოეთის პრესის გამოხმაურების პირველი ნიშნები გამოიხატა გარკვეული ტენდენციით — დუმილით შეხვედროდნენ კონსტიტუციის პროექტს. ამ შემთხვევაში მე მხედველობაში მაქვს ყველაზე რეაქციული, ფაშისტური პრესა. კრიტიკოსთა ამ ჯგუფმა უმჯობესად მიიჩნია პირდაპირ დუმილით შეხვედროდა კონსტიტუციის პროექტს, ისე წარმოედგინა საქმე, თითქოს პროექტი არ ყოფილიყოს და იგი საერთოდ არ არსებობდეს ბუნებაში. შეიძლება თქვან, რომ დუმილით შეხვედრა კრიტიკა არ არის. მაგრამ ეს არ არის მართალი. დუმილით შეხვედრის მეთოდიც, როგორც უგულებელყოფის განსაკუთრებული საშუალება, კრიტიკის ფორმაა, მართალია, სულელური და სასაცილო, მაგრამ მაინც კრიტიკის ფორმა. **(საერთო სიცილი, ტაში).** მაგრამ დუმილით შეხვედრის მეთოდით მათ არაფერი გამოუვიდათ. ბოლოს და ბოლოს ისინი იძულებული გახდნენ სარქველი აეხადათ და მსოფლიოსათვის ეუწყებინათ, რომ, რარიგ სამწუხაროც უნდა იყოს, სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტი მაინც არსებობს, და არა თუ არსებობს, არამედ მავნე ზემოქმედებასაც ახდენს ადამიანთა გონებაზე. სხვანაირად არც შეიძლებოდა, ვინაიდან ამ ქვეყნად მაინც არის რაღაც საზოგადოებრივი აზრი, არიან მკითხველები, ცოცხალი ადამიანები, რომლებსაც სურთ იცოდნენ სიმართლე ფაქტების შესახებ, და ყოველად შეუძლებელია დიდხანს იყოლიო ისინი მოტყუების მარწუხში. მოტყუებით შორს ვერ წახვალ...

მეორე ჯგუფი კრიტიკოსებისა აღიარებს, რომ კონსტიტუციის პროექტი ნამდვილად არსებობს ბუნებაში, მაგრამ ამ ჯგუფს მიაჩნია, რომ პროექტი დიდ ინტერესს არ წარმოადგენს, ვინაიდან იგი არსებითად კონსტიტუციის პროექტი კი არ არის, არამედ ფარატინა ქაღალდია, ფუჭი დაპირებაა, რაც ნავარაუდევია ერთგვარი შანევ-

რის გასაკეთებლად და ადამიანთა მოსატყუებლად. ამასთან ისინი დასძენენ, უკეთესი პროექტის მოცემა სსრ კავშირს არც შეეძლო, ვინაიდან თვით სსრ კავშირი სახელმწიფო კი არ არის, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ გეოგრაფიული ცნებააო **(საერთო სიცილი)**, ხოლო რაკი იგი სახელმწიფო არ არის, მისი კონსტიტუციაც ნამდვილი კონსტიტუცია ვერ იქნებაო. კრიტიკოსთა ამ ჯგუფის ტიპიური წარმომადგენელია, რარიგ უცნაურიც უნდა იყოს ეს, გერმანიის ოფიციოზი «დოიტშე დიპლომატიშ-პოლიტიშე კორესპონდენც». ეს ჟურნალი პირდაპირ ამბობს, რომ სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტი ფუჭი დაპირებაა, მოტყუებაა, «პოტიომკინის სოფელია». იგი უყოყმანოდ აცხადებს, რომ სსრ კავშირი სახელმწიფო როდია, რომ სსრ კავშირი «სხვა არაფერია, თუ არ ზუსტად განსაზღვრული გეოგრაფიული ცნება» **(საერთო სიცილი)**, რომ ამიტომ სსრ კავშირის კონსტიტუცია არ შეიძლება ნამდვილ კონსტიტუციად იქნას აღიარებულიო.

რა შეიძლება ითქვას ასეთ, უკაცრავად პასუხია, კრიტიკოსებზე? თავის ერთ-ერთ ზღაპარ-მოთხრობაში დიდი რუსი მწერალი შჩედრინი იძლევა ძალიან გონებაშეზღუდული და გონებაჩლუნგი, მაგრამ მეტად გულდაჯერებული და რიხიანი თავნება ბიუროკრატის ტიპს. მას შემდეგ, რაც ამ ბიუროკრატმა მისდამი «რწმუნებულ» ოლქში «წესრიგი და სიწყნარე» დაამყარა, რისთვისაც ათასობით მცხოვრები გაჟლიტა და ათობით ქალაქი გადაბუგა, მან მიმოიხედა და ჰორიზონტზე შეამჩნია ამერიკა, რასაკვირველია, ნაკლებადცნობილი ქვეყანა, სადაც, თურმე, არის რალაც თავისუფლებანი, რომლებსაც ხალხში შფოთი შეაქვთ, და სადაც სახელმწიფოს სხვა მეთოდებით მართავენ. ბიუროკრატმა შეამჩნია ამერიკა და აღშფოთდა: ეს რა ქვეყანაა, საიდან გაჩნდა, რა საბუთით არსებობსო? **(საერთო სიცილი, ტაში)**. რა თქმა უნდა, იგი შემთხვევით აღმოაჩინეს რამდენიმე საუკუნის წინათ, მაგრამ განა არ შეიძლება კვლავ დაიხუროს იგი, რომ მისი ხსენებაც აღარ იყოსო? **(საერთო სიცილი)**. და ეს რომ თქვა, დაადო რეზოლუცია: «კვლავ დაიხუროს ამერიკა!» **(საერთო სიცილი)**.

მე მგონია, რომ ვაჟბატონები «დოიტშე დიპლომატიშ-პოლიტიშე კორესპონდენციდან» როგორც ორი წვეთი წყალი, ისე ჰგვანან შჩედრინის ბიუროკრატს. **(საერთო სიცილი, მოწონების ტაში)**. ამ ვაჟბატონებს სსრ კავშირი უკვე დიდი ხანია თვალში ეჩხირებათ. ცხრამეტი წელიწადია შეუჩერებლივ დგას სსრ კავშირი, განთავისუფლების სულისკვეთებას უნერგავს მთელი მსოფლიოს მუშათა კლასს და ცოფსა ჰგვრის მუშათა კლასის მტრებს. და იგი, ეს სსრ

კავშირი, თურმე არა მარტო არსებობს, არამედ კიდევაც იზრდება, და არა მარტო იზრდება, არამედ წარმატებებსაც აღწევს, და არა მარტო წარმატებებს აღწევს, არამედ ახალი კონსტიტუციის პროექტსაც კი თხზავს, პროექტს, რომელიც ადამიანთა გონებას აღაგზნებს, ჩაგრულ კლასებს ახალ იმედებს უნერგავს. **(ტაში).** როგორ არ აღშფოთდნენ ამის შემდეგ ვაჟბატონები გერმანული ოფიციოზიდან? რა ქვეყანაა ეს ქვეყანა, გაჰყვირიან ისინი, რა საბუთით არსებობს იგი **(საერთო სიცილი),** და თუ იგი 1917 წლის ოქტომბერში აღმოაჩინეს, რატომ არ შეიძლება კვლავ დაიხუროს იგი, რომ მისი ხსენებაც აღარ იყოსო? და ეს რომ თქვეს, დაადგინეს: კვლავ დაიხუროს სსრ კავშირი, ყველას გასაგონად გამოცხადდეს, რომ სსრ კავშირი, როგორც სახელმწიფო, არ არსებობს, რომ სსრ კავშირი სხვა არაფერია, თუ არ უბრალო გეოგრაფიული ცნება! **(საერთო სიცილი).**

ადებდა რა რეზოლუციას იმის შესახებ, რომ კვლავ დახურულიყო ამერიკა, შჩედრინის ბიუროკრატმა, მიუხედავად მთელი თავისი გონებაჩლუნგობისა, მაინც გამოიჩინა რეალურის გაგების ელემენტები და თავისთვის ჩაილაპარაკა: «მაგრამ, ვგონებ, საქმე ესე ჩემზე არ არის დამოკიდებულიო». **(საერთო მხიარული სიცილი, მჭუხარე ტაში).** მე არ ვიცი, ეყოფათ თუ არა ჭკუა ვაჟბატონებს გერმანული ოფიციოზიდან მიხვდნენ, რომ ამა თუ იმ სახელმწიფოს «დახურვა» ქაღალდზე მათ, რასაკვირველია, შეუძლიათ, მაგრამ თუ სერიოზულად ვილაპარაკებთ, «საქმე ესე მათზე არ არის დამოკიდებული»... **(საერთო მხიარული სიცილი, მჭუხარე ტაში).**

რაც შეეხება იმას, ვითომც სსრ კავშირის კონსტიტუცია ფუჭი დაპირებაა, «პოტიომკინის სოფელია» და ა. შ., მე მინდა დავიმოწმო მთელი რიგი დადგენილი ფაქტები, რომლებიც თავისთავად მეტყველებენ.

1917 წელს სსრ კავშირის ხალხებმა დაამხეს ბურჟუაზია და დაამყარეს პროლეტარიატის დიქტატურა, დაამყარეს საბჭოთა ხელისუფლება. ეს ფაქტია და არა დაპირება.

შემდეგ, საბჭოთა ხელისუფლებამ მოახდინა მემამულეთა კლასის ლიკვიდაცია და გადასცა გლეხებს 150 მილიონ ჰექტარზე მეტი ყოფილი მემამულური, სახაზინო და სამონასტრო მიწები და ეს — იმ მიწების გარდა, რომლებიც წინათაც გლეხთა ხელში იყო. ეს ფაქტია და არა დაპირება.

შემდეგ, საბჭოთა ხელისუფლებამ მოახდინა კაპიტალისტთა კლასის ექსპროპრიაცია, ჩამოართვა მათ ბანკები, ქარხნები, რკინიგზები და სხვა საწარმოო იარაღები და საშუალებები, გამოაცხადა ისინი სოციალისტურ საკუთრებად და ამ საწარმოთა სათავეში დააყენა

მუშათა კლასის საუკეთესო ადამიანები. ეს ფაქტია და არა დაპირება. **(ხანგრძლივი ტაში).**

შემდეგ, მოაწყო რა მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა ახალ, სოციალისტურ საფუძვლებზე, ახალი ტექნიკური ბაზით, საბჭოთა ხელისუფლებამ მიაღწია იმას, რომ ამჟამად სსრ კავშირში მიწათმოქმედება ერთნახევარჯერ მეტ პროდუქციას იძლევა, ვიდრე ომამდე იძლეოდა, ინდუსტრია — შვიდჯერ მეტ პროდუქციას, ვიდრე ომამდე, ხოლო სახალხო შემოსავალი ერთიოთხად გაიზარდა ომამდელ დროსთან შედარებით. ყოველივე ეს ფაქტებია და არა დაპირებანი. **(ხანგრძლივი ტაში).**

შემდეგ, საბჭოთა ხელისუფლებამ მოსპო უმუშევრობა, განახორციელა შრომის უფლება, დასვენების უფლება, განათლების უფლება, უზრუნველყო უკეთესი მატერიალური და კულტურული პირობები მუშებისა, გლეხებისა და ინტელიგენციისათვის, უზრუნველყო განხორციელება მოქალაქეთა საყოველთაო, პირდაპირი და თანასწორი საარჩევნო უფლებისა ფარული კენჭისყრით. ყოველივე ეს ფაქტებია და არა დაპირებანი. **(ხანგრძლივი ტაში).**

დასასრულ, სსრ კავშირმა მოგვცა ახალი კონსტიტუციის პროექტი, რომელიც წარმოადგენს არა დაპირებას, არამედ ამ საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტების რეგისტრაციასა და საკანონმდებლო განმტკიცებას, იმის რეგისტრაციასა და საკანონმდებლო განმტკიცებას, რაც უკვე მიღწეული და მოპოვებულია.

საკითხავია, რა აზრი აქვს ყოველივე ამის შემდეგ გერმანული ოფიციოზის ვაჟბატონთა ლაყბობას «პოტიომკინის სოფლების» შესახებ, თუ არა ის, რომ მათ მიზნად დაისახეს დაუმალონ ხალხს სიმართლე სსრ კავშირის შესახებ, შეცდომაში შეიყვანონ ხალხი, მოატყუონ იგი.

ასეთია ფაქტები. ხოლო ფაქტები, როგორც იტყვიან, ჯიუტი რამ არის. გერმანული ოფიციოზის ვაჟბატონებს შეუძლიათ თქვან: მით უარესი ფაქტებისათვის. **(საერთო სიცილი).** მაგრამ მაშინ მათ შეგვიძლია ვუპასუხოთ ცნობილი რუსული ანდაზის სიტყვებით: «რეგვენთათვის კანონი არ იწერება». **(მხიარული სიცილი, ხანგრძლივი ტაში).**

მესამე ჯგუფი კრიტიკოსებისა არ უარობს აღიაროს კონსტიტუციის პროექტის გარკვეული ღირსებანი, დადებით მოვლენად თვლის მას, მაგრამ ამ ჯგუფს, თურმე ნუ იტყვით, ძალიან ეეჭვება, რომ შეიძლებოდეს პროექტის მთელ რიგ დებულებათა განხორციელება, ვინაიდან დარწმუნებულია, რომ ეს დებულებები საერთოდ განუხორციელებელია და ქაღალდზე უნდა დარჩეს. ეს, რბილად რომ

ვთქვათ, სკეპტიკოსები არიან. ისინი, ეს სკეპტიკოსები, ყველა ქვეყანაში მოიპოვებიან.

უნდა ითქვას, რომ ჩვენ პირველად როდი ვხვდებით მათ. როცა ბოლშევიკები 1917 წელს ძალაუფლებას იღებდნენ, სკეპტიკოსები ამბობდნენ: ბოლშევიკები, კაცმა რომ თქვას, ცუდი ადამიანები როდი არიან, მაგრამ ხელისუფლების მხრივ მათ საქმე არ გამოუვათ, ისინი ჩაფლავდებიანო. ნამდვილად კი აღმოჩნდა, რომ ჩაფლავდნენ არა ბოლშევიკები, არამედ სკეპტიკოსები.

სამოქალაქო ომისა და უცხოეთის ინტერვენციის დროს სკეპტიკოსთა ეს ჯგუფი ამბობდა: საბჭოთა ხელისუფლება, რა თქმა უნდა, ცუდი რამ როდია, მაგრამ დენიკინი და კოლჩაკი პლუს უცხოელები მას, ალბათ, დასძლევენო. ნამდვილად კი აღმოჩნდა, რომ სკეპტიკოსები აქაც მოტყუვდნენ ანგარიშში.

როცა საბჭოთა ხელისუფლებამ პირველი ხუთწლიანი გეგმა გამოაქვეყნა, სკეპტიკოსები კვლავ გამოვიდნენ სცენაზე და ამბობდნენ: ხუთწლედი, რა თქმა უნდა, კარგი საქმეა, მაგრამ არა გვგონია მისი განხორციელება შეიძლებოდეს, უნდა ვიფიქროთ, რომ ბოლშევიკებს ხუთწლედის მხრივ საქმე არ გამოუვათო. მაგრამ ფაქტებმა დაგვანახეს, რომ სკეპტიკოსებს კვლავ უმტყუნა ბედმა: ხუთწლიანი გეგმა განხორციელებულ იქნა ოთხ წელიწადში.

იგივე უნდა ითქვას ახალი კონსტიტუციის პროექტზე და სკეპტიკოსების მხრივ მის კრიტიკაზე. საკმარისი იყო პროექტის გამოქვეყნება, რომ კრიტიკოსთა ეს ჯგუფი კვლავ გამოჩენილიყო სცენაზე თავისი ნაღვლიანი სკეფსისით, თავისი ეჭვებით კონსტიტუციის ზოგიერთი ღებულების განხორციელების შესაძლებლობის შესახებ. არავითარი საფუძველი არ არსებობს დავეჭვდეთ იმაში, რომ სკეპტიკოსები ამ შემთხვევაშიც ჩაფლავდებიან, ახლაც ისევე ჩაფლავდებიან, როგორც წარსულში არა ერთხელ ჩაფლავებულან.

მეოთხე ჯგუფი კრიტიკოსებისა, მიაქვს რა იერიში ახალი კონსტიტუციის პროექტის წინააღმდეგ, ახასიათებს მას, როგორც «მარჯვნისაკენ ძვრას», როგორც «პროლეტარიატის დიქტატურაზე ხელის აღებას», როგორც «ბოლშევიკური რეჟიმის ლიკვიდაციას». «ბოლშევიკები მარჯვნივ გადაქანდნენ, ეს ფაქტიაო» — ამბობენ ისინი სხვადასხვა ჰანგზე. ამ მხრივ განსაკუთრებულ გულმოდგინებას იჩენენ ზოგიერთი პოლონური და ნაწილობრივ ამერიკული გაზეთები.

რა შეიძლება ითქვას ამ, უკაცრავად პასუხია, კრიტიკოსებზე?

თუ მუშათა კლასის დიქტატურის ბაზის გაფართოება და დიქტატურის გადაქცევა საზოგადოებისადმი სახელმწიფოებრივი ხელ-

მძღვანელობის უფრო მოქნილ, მაშასადამე, — უფრო მძლავრ სისტემად მათ ესმით არა როგორც მუშათა კლასის დიქტატურის გაძლიერება, არამედ როგორც მისი დასუსტება ანდა მასზე ხელის აღებაც კი, მაშინ უფლება გვაქვს ვიკითხოთ: იციან კი საერთოდ ამ ვაჟბატონებმა — რა არის მუშათა კლასის დიქტატურა?

თუ სოციალიზმის გამარჯვების საკანონმდებლო განმტკიცებას, ინდუსტრიალიზაციის, კოლექტივიზაციისა და დემოკრატიზაციის წარმატებათა საკანონმდებლო განმტკიცებას ისინი «მარჯვნისაკენ ძვრას» უწოდებენ, მაშინ უფლება გვაქვს ვიკითხოთ: იციან კი საერთოდ ამ ვაჟბატონებმა — რით განსხვავდება მარცხენა მარჯვნისაგან? **(საერთო სიცილი, ტაში).**

არ შეიძლება ეჭვი შეგვეპაროს იმაში, რომ ეს ვაჟბატონები საბოლოოდ დაიბნენ კონსტიტუციის პროექტის თავიანთ კრიტიკაში და, რაკი დაიბნენ, ერთმანეთში აურიეს მარჯვენა და მარცხენა.

ამ შემთხვევის გამო არ შეიძლება არ გავიხსენოთ შინაყმა «გოგო» პელაგია — გოგოლის «მკვდარი სულებიდან». მან, როგორც გოგოლი მოგვითხრობს, ერთხელ იკისრა გზა ეჩვენებინა ჩიჩიკოვის მეეტლე სელიფანისათვის, მაგრამ, რადგან ვერ შესძლო გაერჩია გზის მარჯვენა მხარე მარცხენა მხარისაგან, დაიბნა და უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდა. სიმართლე უნდა ითქვას, რომ ჩვენი კრიტიკოსები პოლონური გაზეთებიდან, მთელი მათი ამბიციის მიუხედავად, მაინც ბევრად ვერ გასცილებიან «მკვდარი სულების» შინაყმა «გოგო» პელაგიას გაგების დონეს. **(ტაში).** თუ გაიხსენებთ, მეეტლე სელიფანმა საჭიროდ ჩათვალა დაეტუქსა პელაგია იმისათვის, რომ მან ერთმანეთში აურია მარჯვენა და მარცხენა, და უთხრა მას: «ეჰ, შე შავფეხავ... არ იცი, სად არის მარჯვენა და სად მარცხენა». მე მგონია. მართებული იქნებოდა ასევე დაგვეტუქსა ჩვენი ჭკუამოკლე კრიტიკოსები და გვეთქვა მათთვის: ეჰ, თქვე ვაი-კრიტიკოსებო... არ იცით, სად არის მარჯვენა და სად მარცხენა. **(ხანგრძლივი ტაში).**

დასასრულ, კიდევ ერთი ჯგუფი კრიტიკოსებისა. თუ წინა ჯგუფი ბრალს სდებს კონსტიტუციის პროექტს იმაში, რომ იგი ხელს იღებს მუშათა კლასის დიქტატურაზე, ეს ჯგუფი, პირიქით, ბრალს სდებს მას იმაში, რომ იგი არაფერს არა ცვლის სსრ კავშირში არსებულ მდგომარეობაში, რომ იგი ხელუხლებელს ტოვებს მუშათა კლასის დიქტატურას, დაუშვებლად თვლის პოლიტიკური პარტიების თავისუფლებას და ძალაში ტოვებს კომუნისტთა პარტიის ახლანდელ ხელმძღვანელ მდგომარეობას სსრ კავშირში. ამასთან, კრიტიკოსთა ამ ჯგუფს მიაჩნია, რომ სსრ კავშირში პარტიების

თავისუფლების არარსებობა დემოკრატიზმის საფუძვლების დარღვევის ნიშანია.

უნდა ვაღიარო, რომ ახალი კონსტიტუციის პროექტი მართლაც ძალაში ტოვებს მუშათა კლასის დიქტატურის რეჟიმს, ისევე როგორც უცვლელად ტოვებს სსრ კავშირის კომუნისტური პარტიის ახლანდელ ხელმძღვანელ მდგომარეობას. **(მქუხარე ტაში).** თუ პატივცემულ კრიტიკოსებს ეს კონსტიტუციის პროექტის ნაკლად მიაჩნიათ, მაშინ შეგვიძლია მხოლოდ სინანული გამოვთქვათ ამის გამო. ჩვენ კი, ბოლშევიკები, ამას კონსტიტუციის პროექტის ღირსებად ვთვლით. **(მქუხარე ტაში).**

რაც შეეხება სხვადასხვა პოლიტიკური პარტიების თავისუფლებას, ჩვენ აქ რამდენადმე სხვა შეხედულებისა ვართ. პარტია არის კლასის ნაწილი, მისი მოწინავე ნაწილი. რამდენიმე პარტია და, მაშასადამე, პარტიების თავისუფლება შეიძლება არსებობდეს მხოლოდ ისეთ საზოგადოებაში, სადაც არიან ანტაგონისტური კლასები, რომელთა ინტერესები მტრული და შეურიგებელია, სადაც არიან, ვთქვათ, კაპიტალისტები და მუშები, მემამულეები და გლეხები, კულაკები და ღარიბები და სხვ.. მაგრამ სსრ კავშირში აღარ არიან ისეთი კლასები, როგორც კაპიტალისტები, მემამულეები, კულაკები და ა. შ.. სსრ კავშირში არის მხოლოდ ორი კლასი — მუშები და გლეხები, რომელთა ინტერესები არა თუ მტრული არ არის, არამედ პირიქით — მეგობრულია. მაშასადამე, სსრ კავშირში არ არის ნიადაგი რამდენიმე პარტიის არსებობისათვის და, მაშასადამე, ამ პარტიების თავისუფლებისთვისაც. სსრ კავშირში არის ნიადაგი მხოლოდ ერთი პარტიისათვის, კომუნისტური პარტიისათვის. სსრ კავშირში შეიძლება არსებობდეს მხოლოდ ერთი პარტია — კომუნისტთა პარტია, რომელიც გაბედულად და ბოლომდე იცავს მუშათა და გლეხთა ინტერესებს. ხოლო იგი ამ კლასთა ინტერესებს ცუდად რომ არ იცავს, ამაში არა მგონია შესაძლებელი იყოს რაიმე ეჭვის შეტანა. **(მქუხარე ტაში).**

ლაპარაკობენ დემოკრატიაზე. მაგრამ რა არის დემოკრატია? დემოკრატია კაპიტალისტურ ქვეყნებში, სადაც ანტაგონისტური კლასები არსებობენ, საბოლოო ანგარიშით არის დემოკრატია ძლიერთათვის, დემოკრატია შეძლებული უმცირესობისათვის. დემოკრატია სსრ კავშირში, პირიქით, არის დემოკრატია მშრომელთათვის, ე. ი. დემოკრატია ყველასათვის. მაგრამ აქედან გამომდინარეობს ის, რომ დემოკრატიზმის საფუძვლებს სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტი კი არ არღვევს, არამედ ბურჟუაზიული კონსტიტუციები არღვევენ. აი რატომ ვფიქრობ მე, რომ სსრ კავშირის

კონსტიტუცია მსოფლიოში ერთადერთი ბოლომდე დემოკრატიული კონსტიტუციაა.

ასეთია საქმის ვითარება სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის პროექტის ბურჟუაზიული კრიტიკის მხრივ.

V

კონსტიტუციის პროექტის შესწორებანი და დამატებანი

გადავიდეთ კონსტიტუციის პროექტის იმ შესწორებათა და დამატებათა საკითხზე, რომლებიც მოქალაქეებმა პროექტის საყოველთაო-სახალხო განხილვისას შემოიტანეს.

კონსტიტუციის პროექტის საყოველთაო-სახალხო განხილვამ, როგორც ვიცით, საკმაოდ მნიშვნელოვანი რაოდენობით მოგვცა შესწორებანი და დამატებანი. ყველა ეს შესწორება და დამატება გამოქვეყნებულია საბჭოთა პრესაში. შესწორებათა დიდი მრავალფეროვნებისა და მათი არაერთნაირი ღირებულების გამო, ჩემი აზრით, მართებული იქნებოდა ისინი სამ კატეგორიად დაგვეყო.

პირველი კატეგორიის შესწორებათა განმასხვავებელი ნიშანი ის არის, რომ ისინი კონსტიტუციის საკითხებს კი არ შეეხებიან, არამედ მომავალი საკანონმდებლო ორგანოების მიმდინარე საკანონმდებლო მუშაობის საკითხებს. დაზღვევის ცალკეული საკითხები, საკოლმეურნეო მშენებლობის ზოგიერთი საკითხი, სამრეწველო მშენებლობის ზოგიერთი საკითხი, საფინანსო საქმის საკითხები, — ასეთია ამ შესწორებათა თემები. როგორც ჩანს, ამ შესწორებათა ავტორებს ვერ გაუთვალისწინებიათ განსხვავება საკონსტიტუციო საკითხებსა და მიმდინარე კანონმდებლობის საკითხებს შორის. სწორედ ამიტომ ისინი ცდილობენ რაც შეიძლება მეტი კანონი ჩასჭედონ კონსტიტუციაში და საქმე იქით მიჰყავთ, რომ კონსტიტუცია კანონთა კრებულის მაგვარ რამე გადააქციონ. მაგრამ კონსტიტუცია კანონთა კრებული როდია. კონსტიტუცია არის ძირითადი კანონი, და მხოლოდ ძირითადი კანონი. კონსტიტუცია არა თუ არ გამორიცხავს, არამედ გულისხმობს მომავალი საკანონმდებლო ორგანოების მიმდინარე საკანონმდებლო მუშაობას. კონსტიტუცია იძლევა იურიდიულ ბაზას ასეთი ორგანოების მომავალი საკანონმდებლო მუშაობისათვის. ამიტომ ისეთი ხასიათის შესწორებანი და დამატებანი, რომელთაც პირდაპირი დამოკიდებულება არა აქვთ კონსტიტუციასთან, ჩემი აზრით, უნდა გადაეცეს ჩვენი ქვეყნის მომავალ საკანონმდებლო ორგანოებს.

მეორე კატეგორიას უნდა მივაკუთვნოთ ისეთი შესწორებანი და დამატებანი, რომელნიც ცდილობენ შეიტანონ კონსტიტუციაში ისტორიულ ცნობათა ელემენტები ან ელემენტები დეკლარაციისა იმის შესახებ, რისთვისაც ჯერ არ მიუღწევია საბჭოთა ხელისუფლებას და რასაც უნდა მიაღწიოს მან მომავალში. კონსტიტუციაში იმის აღნიშვნა, თუ რა სიძნელეები გადალახეს მრავალი წლის მანძილზე პარტიამ, მუშათა კლასმა და ყველა მშრომელმა სოციალიზმის გამარჯვებისათვის ბრძოლაში; კონსტიტუციაში საბჭოთა ხელისუფლების საბოლოო მიზნის, ე. ი. სრული კომუნისტური საზოგადოების აშენების აღნიშვნა, — ასეთია ამ შესწორებათა თემები, რომლებიც სხვადასხვა ვარიაციით მეორდება. მე ვფიქრობ, ასეთი შესწორებანი და დამატებანი აგრეთვე განზე უნდა გადაიდოს, რადგან მათ არა აქვთ პირდაპირი დამოკიდებულება კონსტიტუციასთან. კონსტიტუცია არის იმ მიღწევების რეგისტრაცია და საკანონმდებლო განმტკიცება, რომლებიც უკვე მოპოვებული და უზრუნველყოფილია. თუ არ გვინდა დავამახინჯოთ კონსტიტუციის ეს ძირითადი ხასიათი, იგი არ უნდა ავავსოთ ისტორიული ცნობებით წარსულზე, ანდა დეკლარაციებით სსრ კავშირის მშრომელთა მომავალ მიღწევებზე. ამ საქმისათვის სხვა გზები და სხვა დოკუმენტები გვაქვს.

ბოლოს, მესამე კატეგორიას უნდა მიეკუთვნონ ისეთი შესწორებანი და დამატებანი, რომელთაც პირდაპირი დამოკიდებულება აქვთ კონსტიტუციის პროექტთან.

ამ კატეგორიის შესწორებათა მნიშვნელოვან ნაწილს სარედაქციო ხასიათი აქვს. ამიტომ შეიძლებოდა ისინი გადაგვეცა ამ ყრილობის სარედაქციო კომისიისათვის, რომელსაც, ვფიქრობ, ყრილობა შექმნის და დაავალებს მას დაადგინოს ახალი კონსტიტუციის ტექსტის საბოლოო რედაქცია.

რაც შეეხება მესამე კატეგორიის დანარჩენ შესწორებებს, მათ უფრო არსებითი მნიშვნელობა აქვთ, და მათ შესახებ. ჩემი აზრით, აქ უნდა ითქვას რამდენიმე სიტყვა.

1) უწინარეს ყოვლისა კონსტიტუციის პროექტის 1-ლი მუხლის შესწორებებზე. არის ოთხი შესწორება. ერთნი წინადადებას იძლევიან — ნაცვლად სიტყვებისა «მუშათა და გლეხთა სახელმწიფო» ითქვას: «მშრომელთა სახელმწიფო». მეორენი წინადადებას იძლევიან — სიტყვებს «მუშათა და გლეხთა სახელმწიფო» დაემატოს: «და მშრომელი ინტელიგენციის». მესამენი წინადადებას იძლევიან — ნაცვლად სიტყვებისა «მუშათა და გლეხთა სახელმწიფო» ითქვას: «სსრ კავშირის ტერიტორიაზე მოსახლე ყველა რასისა და

ეროვნების სახელმწიფო». მეოთხენი წინადადებას იძლევიან — სიტყვა «გლეხთა» შეიცვალოს სიტყვით «კოლმეურნეთა» ან სიტყვებით: «სოციალისტური მიწათმოქმედების მშრომელთა».

უნდა მივიღოთ თუ არა ეს შესწორებანი? მე ვფიქრობ, რომ არ უნდა მივიღოთ.

რაზეა ლაპარაკი კონსტიტუციის პროექტის 1-ლ მუხლში? იქ ლაპარაკია საბჭოთა საზოგადოების კლასობრივ შემადგენლობაზე. შეგვიძლია თუ არა ჩვენ, მარქსისტებს, კონსტიტუციაში გვერდი ავუაროთ ჩვენი საზოგადოების კლასობრივი შემადგენლობის საკითხს? არა, არ შეგვიძლია. საბჭოთა საზოგადოება, როგორც ცნობილია, შესდგება ორი კლასისაგან, მუშებისა და გლეხებისაგან. კონსტიტუციის პროექტის 1-ლ მუხლში სწორედ ამაზეა ლაპარაკი. მაშასადამე, კონსტიტუციის პროექტის 1-ლი მუხლი სწორად ასახავს ჩვენი საზოგადოების კლასობრივ შემადგენლობას. შეიძლება გვკითხონ: მშრომელი ინტელიგენცია? ინტელიგენცია არასოდეს არ ყოფილა კლასი და არც შეიძლება იყოს, — იგი იყო და რჩება ფენად, რომელიც თავის წევრებს იძენს საზოგადოების ყველა კლასში. ძველ დროს ინტელიგენცია თავის წევრებს იძენდა თავადაზნაურობაში, ბურჟუაზიაში, ნაწილობრივ გლეხთა შორის და მხოლოდ სრულიად უმნიშვნელო რაოდენობით მუშათა შორის. ჩვენს, საბჭოთა დროში ინტელიგენცია თავის წევრებს იძენს უმთავრესად მუშათა და გლეხთა შორის. მაგრამ საიდანაც უნდა იძენდეს იგი წევრებს და რა ხასიათიც უნდა ჰქონდეს მას, ინტელიგენცია მაინც არის ფენა და არა კლასი.

ხომ არ ბღალავს ეს გარემოება მშრომელი ინტელიგენციის უფლებებს? სრულიადაც არა! კონსტიტუციის პროექტის პირველ მუხლში ლაპარაკია არა საბჭოთა საზოგადოების სხვადასხვა ფენების უფლებებზე, არამედ ამ საზოგადოების კლასობრივ შემადგენლობაზე. საბჭოთა საზოგადოების სხვადასხვა ფენების უფლებებზე, მათ შორის მშრომელი ინტელიგენციის უფლებებზე, ლაპარაკია კონსტიტუციის პროექტის უმთავრესად მეათე და მეთერთმეტე თავებში. ამ თავებიდან ნათლად ჩანს, რომ მუშები, გლეხები და მშრომელი ინტელიგენცია სავსებით თანასწორი არიან ჩვენი ქვეყნის სამეურნეო, პოლიტიკური, საზოგადოებრივი და კულტურული ცხოვრების ყველა სფეროში. მაშასადამე, მშრომელი ინტელიგენციის უფლებათა შელახვაზე ლაპარაკიც არ შეიძლება.

იგივე უნდა ითქვას სსრ კავშირის შემადგენლობაში შემავალი ერებისა და რასების შესახებ. კონსტიტუციის პროექტის მეორე თავში უკვე ნათქვამია, რომ სსრ კავშირი არის თანასწორუფლე-

ბიანი ერების თავისუფალი კავშირი. განა ღირს ამ ფორმულის გამეორება კონსტიტუციის პროექტის პირველ მუხლში, რომელშიც ლაპარაკია საბჭოთა საზოგადოების არა ეროვნულ შემადგენლობაზე, არამედ მის კლასობრივ შემადგენლობაზე? ცხადია, არა ღირს. რაც შეეხება სსრ კავშირის შემადგენლობაში შემავალი ერებისა და რასების უფლებებს, ამაზე ლაპარაკია კონსტიტუციის პროექტის მეორე, მეათე და მეთერთმეტე თავებში. ამ თავებიდან ნათლად ჩანს, რომ სსრ კავშირის ერები და რასები თანაბარი უფლებებით სარგებლობენ ჩვენი ქვეყნის სამეურნეო, პოლიტიკური, საზოგადოებრივი და კულტურული ცხოვრების ყველა სფეროში. მაშასადამე, ეროვნულ უფლებათა შელახვაზე ლაპარაკიც არ შეიძლება.

აგრეთვე უმართებულო იქნებოდა შეგვეცვალა სიტყვა «გლეხი» სიტყვით «კოლმეურნე», ან სიტყვებით «სოციალისტური მიწათმოქმედების მშრომელი». ჯერ-ერთი, გლეხთა შორის გარდა კოლმეურნეებისა ჯერ კიდევ არის მილიონზე მეტი კომლი არაკოლმეურნე. რა ვუყოთ მათ? ხომ არ ფიქრობენ ამ შესწორების ავტორები, რომ ისინი სათვალავში არ მივიღოთ? ეს გონივრული არ იქნებოდა. მეორეც, თუ გლეხთა უმრავლესობა უკვე ეწევა საკოლმეურნეო მეურნეობას, ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ იგი აღარ არის გლეხობა, რომ მას აღარა აქვს თავისი პირადი მეურნეობა, პირადი კარმიდამო და ა. შ.. მესამეც, მაშინ საჭირო გახდებოდა შეგვეცვალა აგრეთვე სიტყვა «მუშა» სიტყვებით «სოციალისტური მრეწველობის მშრომელი». მაგრამ შესწორების ავტორები ასეთ წინადადებას რატომღაც არ იძლევიან. დასასრულ. განა ჩვენში უკვე გაქრნენ მუშათა კლასი და გლეხთა კლასი? ხოლო თუ ისინი არ გამქრალან, განა საჭიროა ამოვშალოთ ლექსიკონიდან მათთვის დადგენილი სახელწოდებანი? შესწორების ავტორებს, როგორც ეტყობათ, მხედველობაში აქვთ არა ახლანდელი, არამედ მომავალი საზოგადოება, როცა კლასები აღარ იქნებიან და როცა მუშები და გლეხები გადაიქცევიან ერთიანი კომუნისტური საზოგადოების მშრომელებად. მაშასადამე, ისინი აშკარად ნაადრევად გარბიან წინ. მაგრამ კონსტიტუციის შედგენისას უნდა ვემყარებოდეთ არა მომავალს, არამედ აწმყოს, იმას, რაც უკვე არის. კონსტიტუცია არ შეიძლება ნაადრევად გარბოდეს წინ და არც უნდა გარბოდეს.

2) შემდეგია შესწორება კონსტიტუციის პროექტის მე-17 მუხლისა. შესწორება იმაში მდგომარეობს, რომ მოითხოვენ სრულიად ამოიროიცხოს კონსტიტუციის პროექტიდან მე-17 მუხლი, რომელშიც ლაპარაკია სსრ კავშირიდან მოკავშირე რესპუბლიკების თა-

ვისუფლად გასვლის უფლების შენარჩუნებაზე. მე ვფიქრობ, რომ ეს წინადადება სწორი არ არის და ამიტომ იგი არ უნდა მიიღოს ყრილობამ. სსრ კავშირი თანასწორუფლებიან მოკავშირე რესპუბლიკათა ნებაყოფლობითი კავშირია. კონსტიტუციაში რომ ამოიშალოს მუხლი სსრ კავშირიდან თავისუფლად გასვლის უფლების შესახებ, ეს ამ კავშირის ნებაყოფლობითი ხასიათის დარღვევა იქნებოდა. შეგვიძლია თუ არა გადავდგათ ეს ნაბიჯი? მე ვფიქრობ, რომ ჩვენ ამ ნაბიჯს ვერ გადავდგამთ და არც უნდა გადავდგათ. ამბობენ, სსრ კავშირში არ მოიპოვება არც ერთი რესპუბლიკა, რომელსაც სურდეს სსრ კავშირის შემადგენლობიდან გასვლა, და ამიტომ მე-17 მუხლს პრაქტიკული მნიშვნელობა არა აქვსო. ჩვენში რომ არ არის არც ერთი რესპუბლიკა, რომელსაც სსრ კავშირის შემადგენლობიდან გასვლა სურდეს, ეს, რა თქმა უნდა, მართალია. მაგრამ აქედან სრულიადაც არ გამომდინარეობს, რომ ჩვენ არ უნდა ჩავწეროთ კონსტიტუციაში სსრ კავშირიდან მოკავშირე რესპუბლიკების თავისუფლად გასვლის უფლება. სსრ კავშირში არ არის აგრეთვე ისეთი მოკავშირე რესპუბლიკა, რომელსაც სურდეს დათრგუნოს მეორე მოკავშირე რესპუბლიკა. მაგრამ აქედან სრულიადაც არ გამომდინარეობს, რომ სსრ კავშირის კონსტიტუციაში უნდა ამოიშალოს მუხლი, რომელშიც ლაპარაკია მოკავშირე რესპუბლიკების უფლებათა თანასწორობაზე.

3) შემდეგ არის წინადადება, რომ კონსტიტუციის პროექტის მეორე თავი შეივსოს ახალი მუხლით, რომლის შინაარსი იმაში მდგომარეობს, რომ ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკები, როცა ისინი სამეურნეო და კულტურული განვითარების სათანადო დონეს მიაღწევენ, შეიძლება გარდაიქმნან მოკავშირე საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკებად. შეიძლება თუ არა მივიღოთ ეს წინადადება? მე ვფიქრობ, რომ მისი მიღება საჭირო არ არის. იგი სწორი არ არის არა მარტო თავისი შინაარსის მხრივ, არამედ თავისი მოტივების მხრივაც. არ შეიძლება ავტონომიური რესპუბლიკების მოკავშირე რესპუბლიკათა კატეგორიაში გადაყვანა დასაბუთებულ იქნას მათი სამეურნეო და კულტურული მომწიფებით, ისევე როგორც არ შეიძლება ამა თუ იმ რესპუბლიკის ავტონომიურ რესპუბლიკათა სიაში დატოვება დასაბუთებულ იქნას მისი სამეურნეო თუ კულტურული ჩამორჩენილობით. ეს არამარქსისტული, არალენინური მიდგომა იქნებოდა. მაგალითად, თათრეთის რესპუბლიკა ავტონომიურ რესპუბლიკად რჩება, ხოლო ყაზახეთის რესპუბლიკა მოკავშირე რესპუბლიკად ხდება, მაგრამ ეს კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ ყაზახეთის რესპუბლიკა კულტუ-

რული და სამეურნეო განვითარების თვალსაზრისით უფრო მაღლა დგას, ვიდრე თათრეთის რესპუბლიკა. საქმე სწორედ პირიქით არის. იგივე უნდა ითქვას, მაგალითად, ვოლგისპირეთის გერმანელთა ავტონომიურ რესპუბლიკასა და ყირგიზეთის მოკავშირე რესპუბლიკაზე, რომელთაგან პირველი კულტურულად და მეურნეობის მხრივ უფრო მაღლა დგას, ვიდრე მეორე, თუმცა ავტონომიურ რესპუბლიკად რჩება.

როგორია ის ნიშნები, რომელთა არსებობაც საფუძველს გვაძლევს გადავიყვანოთ ავტონომიური რესპუბლიკები მოკავშირე რესპუბლიკათა კატეგორიაში?

ისინი, ეს ნიშნები, სამია.

ჯერ-ერთი, საჭიროა, რომ რესპუბლიკა იყოს განაპირა, რომ მას ყოველი მხრიდან გარს არ ეკრას სსრ კავშირის ტერიტორია. რატომ? იმიტომ რომ, თუ მოკავშირე რესპუბლიკას რჩება სსრ კავშირიდან გასვლის უფლება, მაშინ საჭიროა ამ რესპუბლიკას, რომელიც მოკავშირე გახდა, საშუალება ჰქონდეს ლოგიკურად და ფაქტიურად დააყენოს სსრ კავშირიდან თავისი გასვლის საკითხი. ასეთი საკითხის დაყენება კი მხოლოდ ისეთ რესპუბლიკას შეუძლია, რომელიც, ვთქვათ, ესაზღვრება უცხოეთის რომელიმე სახელმწიფოს და რომელსაც, მაშასადამე, ყოველი მხრიდან გარს არ აკრავს სსრ კავშირის ტერიტორია. რასაკვირველია, ჩვენში არ არიან ისეთი რესპუბლიკები, ფაქტიურად რომ აყენებდნენ სსრ კავშირიდან გასვლის საკითხს. მაგრამ რაკი მოკავშირე რესპუბლიკას რჩება სსრ კავშირიდან გასვლის უფლება, მაშინ ისე უნდა მოვაწყოთ საქმე, რომ ეს უფლება ფარატინა და უაზრო ქაღალდად არ გადაიქცეს. ავიღოთ, მაგალითად, ბაშკირეთის ან თათრეთის რესპუბლიკა. ვთქვათ, ეს ავტონომიური რესპუბლიკები გადავიყვანეთ მოკავშირე რესპუბლიკათა კატეგორიაში. შეეძლებოდათ თუ არა მათ ლოგიკურად და ფაქტიურად დაეყენებინათ სსრ კავშირიდან თავიანთი გასვლის საკითხი? არა, არ შეეძლებოდათ. რატომ? იმიტომ, რომ მათ ყოველი მხრიდან გარს აკრავენ საბჭოთა რესპუბლიკები და ოლქები და, კაცმა რომ თქვას, მათ სსრ კავშირის შემადგენლობიდან არსად წაესვლებათ. **(საერთო სიცილი, ტაში)**. ამიტომ ასეთი რესპუბლიკების მოკავშირე რესპუბლიკათა კატეგორიაში გადაყვანა სწორი არ იქნებოდა.

მეორეც, საჭიროა, რომ ეროვნება, რომლის სახელიც საბჭოთა რესპუბლიკას ეწოდება, წარმოადგენდეს ამ რესპუბლიკაში ცოტად თუ ბევრად კომპაქტურ უმრავლესობას. მაგალითად, ავიღოთ ყირიმის ავტონომიური რესპუბლიკა. იგი განაპირა რესპუბლიკაა,

მაგრამ ყირიმელ თათრებს არა ჰყავთ უმრავლესობა ამ რესპუბლიკაში, პირიქით, — ისინი იქ უმცირესობას წარმოადგენენ. მაშასადამე, არასწორი და ულოგიკო იქნებოდა ყირიმის რესპუბლიკის გადაყვანა მოკავშირე რესპუბლიკათა კატეგორიაში.

მესამეც, საჭიროა, რომ რესპუბლიკა ძალიან პატარა არ იყოს თავისი მოსახლეობის რაოდენობის მხრივ, რომ მას ჰყავდეს, ვთქვათ, თუნდაც მილიონზე არა ნაკლები, არამედ მეტი მოსახლეობა. რატომ? იმიტომ, რომ სწორი არ იქნებოდა იმის ფიქრი, თითქოს პატარა საბჭოთა რესპუბლიკას, რომელსაც მოსახლეობის მინიმალური რაოდენობა და უმნიშვნელო არმია ჰყავს, შეეძლოს ჰქონდეს დამოუკიდებელი სახელმწიფოებრივი არსებობის იმედი. არა მგონია საეჭვო იყოს, რომ იმპერიალისტი მტაცებლები მყისვე ჩაიგდებდნენ მას ხელში.

მე ვფიქრობ, რომ თუ ეს სამი ობიექტური ნიშანი არ არსებობს, სწორი არ იქნება ამ ისტორიულ მომენტში დავაყენოთ ამა თუ იმ ავტონომიური რესპუბლიკის მოკავშირე რესპუბლიკათა კატეგორიაში გადაყვანის საკითხი.

4) შემდეგ წინადადება შემოაქვთ ამოვშალოთ 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 და 29 მუხლებში დაწვრილებითი ჩამოთვლა მოკავშირე რესპუბლიკების ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფისა მხარეებად და ოლქებად. მე ვფიქრობ, რომ ეს წინადადებაც მიუღებელია. სსრ კავშირში არიან ადამიანები, რომლებიც მზად არიან დიდი ხალისით და დაუღალავად გადააკეთ-გადმოაკეთონ მხარეებისა და ოლქების საზღვრები, და ამით არევდარევა და ურწმენობა შეიტანონ მუშაობაში. კონსტიტუციის პროექტი ასეთი ადამიანებისათვის ქმნის ლაგამს. და ეს ძალიან კარგია, იმიტომ რომ აქ, ისე როგორც ბევრ სხვა რამეში, საჭიროა ჩვენში რწმენის ატმოსფერო, საჭიროა სტაბილობა, სიცხადე.

5) მეხუთე შესწორება ეხება 33-ე მუხლს. მიზანშეუწონლად თვლიან ორი პალატის შექმნას და წინადადებას იძლევიან მოისპოს ეროვნებათა საბჭო. მე ვფიქრობ, ეს შესწორებაც არ არის სწორი. ერთპალატიანი სისტემა ორპალატიანზე უკეთესი იქნებოდა, სსრ კავშირი რომ ერთიან ეროვნულ სახელმწიფოს წარმოადგენდეს. მაგრამ სსრ კავშირი არ არის ერთიანი ეროვნული სახელმწიფო. სსრ კავშირი, როგორც ცნობილია, მრავალეროვანი სახელმწიფოა. ჩვენ გვაქვს უმაღლესი ორგანო, სადაც წარმოდგენილია სსრ კავშირის ყველა მშრომელთა **საერთო** ინტერესები დამოუკიდებლად მათი ეროვნებისა. ეს არის კავშირის საბჭო. მაგრამ სსრ კავშირის ეროვნებებს საერთო ინტერესებს გარდა აქვთ კიდევ **თავისი განსა-**

კუთრებული, სპეციფიკური ინტერესები, რომლებიც დაკავშირებული არიან მათს ეროვნულ თავისებურებებთან. შეიძლება თუ არა ამ სპეციფიკური ინტერესების უგულებელყოფა? არა, არ შეიძლება. საჭიროა თუ არა სპეციალური უმაღლესი ორგანო, რომელიც სწორედ ამ სპეციფიკურ ინტერესებს ასახავდეს? უთუოდ საჭიროა. უეჭველია, რომ ასეთი ორგანოს გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა ისეთი მრავალეროვანი სახელმწიფოს მართვა, როგორიცაა სსრ კავშირი. ასეთ ორგანოს წარმოადგენს მეორე პალატა, სსრ კავშირის ეროვნებათა საბჭო.

მიუთითებენ ევროპისა და ამერიკის სახელმწიფოთა საპარლამენტო ისტორიაზე, მიუთითებენ იმაზე, რომ ორპალატიანმა სისტემამ ამ ქვეყნებში მხოლოდ მინუსები მოგვცა, რომ მეორე პალატა ჩვეულებრივ რეაქციის ცენტრად და წინსვლის საწინააღმდეგო მუხრუჭად გადაგვარდება ხოლმე. ყველაფერი ეს მართალია. მაგრამ ეს იმიტომ ხდება, რომ ამ ქვეყნებში პალატებს შორის არ არის თანასწორობა. როგორც ვიცით, მეორე პალატას ხშირად მეტ უფლებებს აძლევენ, ვიდრე პირველს, და შემდეგ, როგორც წესი, მეორე პალატა ეწყობა არადემოკრატიული გზით, ხშირად მისი წევრების ზევიდან დანიშვნის გზით. უეჭველია, ეს მინუსები არ იქნება, თუ გავატარებთ თანასწორობას პალატებს შორის და მეორე პალატას მოვაწყობთ ისევე დემოკრატიულად, როგორც პირველს.

6) შემდეგ, წინადადებაა კონსტიტუციის პროექტში შეტანილ იქნას დამატება, რომელიც მოითხოვს ორივე პალატის წევრთა რაოდენობის გათანასწორებას. მე ვფიქრობ, ამ წინადადების მიღება შეიძლება. იგი გვაძლევს, ჩემი აზრით, აშკარა პოლიტიკურ პლუსებს, რადგან ხაზგასმით აღნიშნავს პალატების თანასწორობას.

7) შემდეგია კონსტიტუციის პროექტის დამატება, რომლის მიხედვითაც წინადადებას იძლევიან იმგვარადვე ავირჩიოთ დეპუტატები ეროვნებათა საბჭოში, როგორც კავშირის საბჭოში, პირდაპირი არჩევნების გზით. მე ვფიქრობ, რომ ამ წინადადების მიღებაც შეიძლება. მართალია, მან შეიძლება ერთგვარი ტექნიკური უხერხულობა შექმნას არჩევნების დროს. სამაგიეროდ იგი დიდ პოლიტიკურ მოგებას მოგვცემს, რადგან აამაღლებს ეროვნებათა საბჭოს ავტორიტეტს.

8) შემდეგია მე-40 მუხლის დამატება, რომლის მიხედვითაც წინადადებას იძლევიან მიენიჭოს უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმს დროებითი საკანონმდებლო აქტების გამოცემის უფლება. მე ვფიქრობ, რომ ეს დამატება სწორი არ არის და ყრილობამ იგი არ უნდა მიიღოს. ბოლოს და ბოლოს საჭიროა ბოლო მოეღოს იმ მდგომარეობას, როცა კანონმდებლობს არა ერთი რომელიმე ორგანო, არა-

ძედ მთელი რიგი ორგანოები. ასეთი მდგომარეობა ეწინააღმდეგება კანონების სტაბილობის პრინციპს. ხოლო კანონების სტაბილობა ახლა უფრო მეტად გვჭირდება, ვიდრე ოდესმე. სსრ კავშირში საკანონმდებლო ძალაუფლებას უნდა ახორციელებდეს მხოლოდ ერთი ორგანო, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭო.

9) შემდეგ, წინადადებაა კონსტიტუციის პროექტში შეტანილ იქნას 48-ე მუხლის დამატება, რომლის მიხედვითაც მოითხოვენ, რომ სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარეს ირჩევდეს არა სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭო, არამედ ჩვენი ქვეყნის მთელი მოსახლეობა. მე ვფიქრობ, რომ ეს დამატება სწორი არ არის, ვინაიდან იგი არ შეესაბამება ჩვენი კონსტიტუციის არსს. ჩვენი კონსტიტუციის სისტემით სსრ კავშირში არ უნდა იყოს ერთპიროვნული პრეზიდენტი, რომელსაც აირჩევს მთელი ხალხი, უმაღლესი საბჭოს თანაბრად, და რომელსაც შეეძლება თავისი თავი დაუპირდაპიროს უმაღლეს საბჭოს. სსრ კავშირში პრეზიდენტი კოლეგიალურია, — ეს არის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმი, უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის ჩათვლით, არჩეული არა მთელი მოსახლეობის, არამედ უმაღლესი საბჭოს მიერ და ანგარიშვალდებული უმაღლესი საბჭოს წინაშე. ისტორიის გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ უმაღლესი ორგანოების ასეთი აგება ყველაზე დემოკრატიულია და უზრუნველყოფს ჩვენს ქვეყანას არასასურველ შემთხვევითობათაგან.

10) შემდეგია იმავე 48-ე მუხლის შესწორება. იქ ნათქვამია: გადიდდეს სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის მოადგილეთა რაოდენობა თერთმეტამდე იმ ანგარიშით, რომ თვითეული მოკავშირე რესპუბლიკიდან იყოს ერთი მოადგილე. მე ვფიქრობ, რომ ამ შესწორების მიღება შეიძლება, ვინაიდან იგი აუმჯობესებს საქმეს და შეუძლია მხოლოდ განამტკიცოს სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის ავტორიტეტი.

11) შემდეგია 77-ე მუხლის შესწორება. იგი მოითხოვს მოეწყოს ახალი საერთო-საკავშირო სახალხო კომისარიატი, — თავდაცვის მრეწველობის სახალხო კომისარიატი. მე ვფიქრობ, რომ საჭირო იქნება ამ შესწორების მიღებაც **(ტაში)**, ვინაიდან მომწიფდა დრო იმისათვის, რომ გამოვყოთ ჩვენი თავდაცვის მრეწველობა და მივცეთ მას სათანადო გაფორმება სახალხო კომისარიატის სახით. მე მგონია, რომ ეს მხოლოდ გააუმჯობესებს ჩვენი ქვეყნის თავდაცვის საქმეს.

12) შემდეგია კონსტიტუციის პროექტის 124-ე მუხლის შესწორება, რომელიც მოითხოვს ამ მუხლის შეცვლას იმ მიმართულებით, რომ აიკრძალოს რელიგიურ წესთა შესრულება. მე ვფიქრობ, რომ

ეს შესწორება უარყოფილ უნდა იქნას, როგორც ჩვენი კონსტიტუციის არსის შეუსაბამო.

13) დასასრულ, კიდევ ერთი შესწორება, რომელსაც ცოტად თუ ბევრად არსებითი ხასიათი აქვს. მე ვლაპარაკობ კონსტიტუციის პროექტის 135-ე მუხლის შესწორებაზე. იგი წინადადებას იძლევა ჩამოერთვას საარჩევნო უფლებები კულტის მსახურთ, ყოფილ თეთრგვარდიელთ, ყველა ყოფილ ადამიანსა და პირს, რომელნიც კი საერთო-სასარგებლო შრომას არ ეწევიან, ანდა, ყოველ შემთხვევაში, — შეიზღუდოს ამ კატეგორიის პირთა საარჩევნო უფლებანი, — მიენიჭოთ მათ მხოლოდ უფლება — აირჩიონ, მაგრამ არ იქნან არჩეული. მე ვფიქრობ, ეს შესწორებაც უარყოფილ უნდა იქნას. საბჭოთა ხელისუფლებამ ჩამოართვა საარჩევნო უფლებანი არამშრომელ და ექსპლოატატორულ ელემენტებს არა უკუნითი უკუნისამდე, არამედ დროებით, განსაზღვრულ პერიოდამდე. იყო დრო, როცა ეს ელემენტები აშკარა ბრძოლას ეწეოდნენ ხალხის წინააღმდეგ და წინააღმდეგობას უწევდნენ საბჭოთა კანონებს. საბჭოთა კანონი მათთვის საარჩევნო უფლების ჩამორთმევის შესახებ იყო საბჭოთა ხელისუფლების პასუხი ამ წინააღმდეგობის გაწევაზე. მას შემდეგ ცოტა დრომ როდი განვლო. განვლილ პერიოდში ჩვენ მივაღწიეთ იმას, რომ ექსპლოატატორული კლასები მოსპობილი არიან, ხოლო საბჭოთა ხელისუფლება უძლეველ ძალად გადაიქცა. ხომ არ დადგა დრო გადაისინჯოს ეს კანონი? მე ვფიქრობ, რომ ეს დრო დადგა. ამბობენ, ეს საშიშიაო, რადგან ჩვენი ქვეყნის უმაღლეს ორგანოებში შეიძლება გაძვრნენ საბჭოთა ხელისუფლებისადმი მტრული ელემენტები, ზოგი ვინმე ყოფილი თეთრგვარდიელებიდან, კულაკებიდან, ხუცებიდან და ა. შ.. მაგრამ, კაცმა რომ თქვას, რისა უნდა გვეშინოდეს აქ? «მგლის შიშით ცხვარი ვის გაუწყვეტია». **(დარბაზში მხიარული გამოცოცხლებაა. მჭუხარე ტაში).** ჯერ-ერთი, ყველა ყოფილი კულაკი, თეთრგვარდიელი თუ ხუცესი როდია საბჭოთა ხელისუფლებისადმი მტრულად განწყობილი. მეორეც, ხალხმა კიდეც რომ აირჩიოს აქა-იქ მტრული ადამიანები, ეს იმის მაჩვენებელი იქნება, რომ ჩვენი სააგიტაციო მუშაობა ძალიან ცუდად არის დაყენებული, და ჩვენ სავსებით დაგვიმსახურებია ასეთი სირცხვილი, ხოლო თუ ჩვენი სააგიტაციო მუშაობა ბოლშევიკურად იწარმოებს, მაშინ ხალხი თავის უმაღლეს ორგანოებში მტრულ ადამიანებს არ შეუშვებს. მაშასადამე, კი **არ** უნდა ვიწუწუნოთ, არამედ უნდა ვიმუშაოთ **(მჭუხარე ტაში),** უნდა ვიმუშაოთ და არა გველოდოთ იმას, რომ ყველაფერი მზამზარეულად მოგვეცემა ადმინისტრაციულ განკარგულებათა წესით. ლენინი ჯერ კიდევ 1919 წელს ამბობდა, რომ შორს არ არის ის დრო, როცა საბჭოთა ხელის-

უფლება სასარგებლოდ მიიჩნევს შემოიღოს საყოველთაო საარჩევნო უფლება სრულიად შეუზღუდავად. მიაქციეთ ყურადღება: **სრულიად შეუზღუდავად.** ამას იგი ამბობდა მაშინ, როცა უცხოელთა სამხედრო ინტერვენცია ჯერ კიდევ ლიკვიდირებული არ იყო, ხოლო ჩვენი მრეწველობა და სოფლის მეურნეობა სასოწარმკვეთ მდგომარეობაში იმყოფებოდნენ. მას შემდეგ უკვე ჩვიდმეტმა წელმა განვლო. განა დრო არ არის, ამხანაგებო, შევასრულოთ ლენინის მითითება? მე ვფიქრობ, დროა.

აი რას ამბობდა ლენინი 1919 წელს თავის შრომაში «რკპ (ბ) პროგრამის პროექტი». ნება მიბოძეთ წაგიკითხოთ:

«რკპ უნდა განუმარტავდეს მშრომელ მასებს, წარმავალ ისტორიულ საჭიროებათა არასწორი განზოგადების თავიდან ასაცილებლად, რომ მოქალაქეთა ნაწილისათვის საარჩევნო უფლებათა ჩამორთმევა სრულიადაც არ ეხება საბჭოთა რესპუბლიკაში, როგორც ეს ხდებოდა უმეტეს ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულ რესპუბლიკებში, მოქალაქეთა განსაზღვრულ კატეგორიას, რომელნიც სამუდამოდ უუფლებოებად ცხადდებიან. არამედ ეხება მხოლოდ ექსპლოატატორებს, მხოლოდ იმათ, ვინც წინააღმდეგ სოციალისტური საბჭოთა რესპუბლიკის ძირითადი კანონებისა ჯიუტობს თავისი ექსპლოატატორული მდგომარეობის დაცვაში, კაპიტალისტური ურთიერთობის შენარჩუნებაში. მაშასადამე, საბჭოთა რესპუბლიკაში ერთი მხრივ სოციალიზმის ყოველდღიურ განმტკიცებასა და იმათი რიცხვის შემცირებასთან ერთად, ვისაც ობიექტურად შესაძლებლობა აქვს დარჩეს ექსპლოატატორად ან შეინარჩუნოს კაპიტალისტური ურთიერთობა, თავისთავად მცირდება საარჩევნო უფლებაჩამორთმეულთა პროცენტი. არა გვგონია ახლა რუსეთში ეს პროცენტი ორ, სამ პროცენტზე მეტი იყოს. მეორე მხრივ, სულ ახლო მომავალში გარედან შემოსევის შეწყვეტასა და ექსპროპრიატორთა ექსპროპრიაციის დამთავრებას შეუძლია, გარკვეულ პირობებში, შექმნას ისეთი მდგომარეობა, როცა პროლეტარული სახელმწიფო ხელისუფლება აირჩევს ექსპლოატატორთა წინააღმდეგობის დათრგუნვის სხვა ხერხებს და შემოიღებს საყოველთაო საარჩევნო უფლებას **სრულიად შეუზღუდავად**»[1] **(ლენინი, ტ. XXIV, გვ. 94).**

ვგონებ, ნათელია.

ასეთია საქმის ვითარება სსრ კავშირის კონსტიტუციის პროექტის შესწორებათა და დამატებათა მხრივ.

VI

სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის მნიშვნელობა

თუ ვიმსჯელებთ იმ საყოველთაო-სახალხო განხილვის შედეგების მიხედვით, რომელიც თითქმის 5 თვეს გრძელდებოდა, შეგვიძლია ვიფიქროთ, რომ ეს ყრილობა მოიწონებს კონსტიტუციის პრო-

[1] ხაზგასმა ჩემია. **ი. სტ.**

ექტს. **(მჭუხარე ტაში, რომელიც ოვაციად იქცევა. დარბაზი ფეხზე დგება).**

რამდენიმე დღის შემდეგ საბჭოთა კავშირს ექნება ახალი, სოციალისტური კონსტიტუცია, აგებული გაშლილი სოციალისტური დემოკრატიზმის საფუძვლებზე.

ეს იქნება ისტორიული დოკუმენტი, რომელშიც მარტივად და სხარტად, თითქმის ოქმის სტილით გადმოცემულია სსრ კავშირში სოციალიზმის გამარჯვების ფაქტები, კაპიტალისტური მონობისაგან სსრ კავშირის მშრომელთა განთავისუფლების ფაქტები, სსრ კავშირში გაშლილი, ბოლომდე თანმიმდევრული დემოკრატიის გამარჯვების ფაქტები.

ეს იქნება დოკუმენტი, რომელიც მოწმობს, რომ ის, რაზედაც ოცნებობდნენ და კვლავ ოცნებობენ მილიონობით პატიოსანი ადამიანები კაპიტალისტურ ქვეყნებში, — უკვე განხორციელებულია სსრ კავშირში. **(მჭუხარე ტაში).**

ეს იქნება დოკუმენტი, რომელიც მოწმობს, რომ ის, რაც განხორციელებულია სსრ კავშირში, სავსებით შეიძლება განხორციელდეს სხვა ქვეყნებშიც. **(მჭუხარე ტაში).**

მაგრამ აქედან გამომდინარეობს, რომ არა გვგონია შეიძლებოდეს სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუციის საერთაშორისო მნიშვნელობის გადაჭარბებით შეფასება.

ახლა, როცა ფაშიზმის მღვრიე ტალღა ბილწავს მუშათა კლასის სოციალისტურ მოძრაობას და ტალახში სვრის ცივილიზებული მსოფლიოს საუკეთესო ადამიანთა დემოკრატიულ მისწრაფებებს, სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუცია იქნება საბრალდებო აქტი ფაშიზმის წინააღმდეგ, აქტი, რომელიც იმას მოწმობს, რომ სოციალიზმი და დემოკრატია უძლეველი არიან. **(ტაში).** სსრ კავშირის ახალი კონსტიტუცია მორალური დახმარება და რეალური საყრდენი იქნება ყველა იმათთვის, ვინც ახლა ფაშისტური ბარბაროსობის წინააღმდეგ იბრძვის. **(მჭუხარე ტაში).**

კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს სსრ კავშირის ახალ კონსტიტუციას სსრ კავშირის ხალხებისათვის. თუ კაპიტალისტური ქვეყნების ხალხებისათვის სსრ კავშირის კონსტიტუციას მოქმედების პროგრამის მნიშვნელობა ექნება, სსრ კავშირის ხალხებისათვის მას აქვს მათი ბრძოლის შეჯამების, კაცობრიობის განთავისუფლების ფრონტზე მათ გამარჯვებათა შეჯამების მნიშვნელობა. ბრძოლისა და გაჭირვების განვლილი გზის შედეგად სასიამოვნო და სასიხარულოა გვქონდეს ჩვენი კონსტიტუცია, რომელიც ჩვენს გამარჯვებათა ნაყოფზე ლაპარაკობს. სასიამოვნო და სასიხარულოა ვიცოდეთ,

რისთვის იბრძოდნენ ჩვენი ადამიანები და როგორ მიაღწიეს მსოფლიო-ისტორიულ გამარჯვებას. სასიამოვნო და სასიხარულოა ვიცოდეთ, რომ სისხლს, რომელიც უხვად დაღვარეს ჩვენმა ადამიანებმა, ამაოდ არ ჩაუვლია, რომ მან თავისი შედეგები მოგვცა. **(ხანგრძლივი ტაში).** ეს სულიერად აიაროლებს ჩვენს მუშათა კლასს, ჩვენს ვლეხობას, ჩვენს მშრომელ ინტელიგენციას. ეს წინ გვამოძრავებს და გვიმაღლებს კანონიერი სიამაყის გრძნობას. ეს განგვიმტკიცებს რწმენას საკუთარი ძალებისადმი და გვრაზმავს ახალი ბრძოლისათვის კომუნიზმის ახალ გამარჯვებათა მოსაპოვებლად. **(მჭუხარე ოვაცია. მთელი დარბაზი ფეხზე დგება. მჭექარე «ვაშა». საერთო შეძახილები: «გაუმარჯოს ამხანაგ სტალინს!». ყრილობა ფეხზე ამდგარი მღერის «ინტერნაციონალს». «ინტერნაციონალის» შესრულების შემდეგ ოვაცია ახლდება. შეძახილები: «ვაშა!», «გაუმარჯოს ჩვენს ბელადს ამხანაგ სტალინს!»).**